
Shri Nilakanthavijaya Champu kAvya 1 by Nilakantha Dikshita

શ્રીનીલકણવિજય ચમ્પૂકાવ્ય પ્રથમાશ્વાસઃ

Document Information

Text title : nIlakaNThavijayachampUkAvya 1

File name : nIlakaNThavijayachampUkAvya.itx

Category : shiva, nIlakaNThadIkShita, kAvya, sAhitya

Location : doc_shiva

Author : Nilakantha Dikshitar

Transliterated by : Ashutosh Shankar

Proofread by : Ashutosh Shankar, Rajani Arjun Shankar

Translated by : Ashutosh Shankar

Latest update : October 7, 2026

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

October 8, 2026

sanskritdocuments.org

શ્રીનીલકણ્ઠવિજય ચમ્પૂકાવ્ય પ્રથમાશ્વાસઃ

શ્રીનીલકણ્ઠદીક્ષિતેન વિરચિતે

॥ અથ પ્રથમાશ્વાસઃ ॥

૧.૧

વન્દે વાઙ્મિતલાભાય કર્મ કિં તન્ન કથ્યતે ।

કિં દમ્પતિમિતિ બ્રૂયામુતાહો દમ્પતી ઇતિ ॥ ૧ ॥

I salute, to obtain what I desire ... but I am not sure of the object (of salutation). Should I say dampatim (which would be grammatically incorrect) or dampatI (which feels wrong because Siva and Parvati are one form and not two)?

૧.૨

દૃષ્ટ્વા કૌસ્તુભમપ્સરોગણમપિ પ્રકાન્તવાદા મિથો

ગીર્વાણાઃ કતિ વા ન સન્તિ ભુવને ભારા દિવઃ કેવલમ્ ।

નિષ્કાન્તે ગરલે દ્રુતે સુરગણે નિશ્ચેષ્ટિતે વિષ્ટપે

મા ભૈષ્ટેતિ ગિરાવિરાસ ધુરિ યો દેવસ્તમેવ સ્તુમઃ ॥

Seeing the gems and gifts from the ocean, the countless Devas rushed to covet them; they are a burden to Heaven. When the world was suffering the effects of the poison, only one Lord said “Do not fear” and appeared at the forefront. We shall worship only Him.

અપિ ચ-

૧.૩

લીઢાલીઢપુરાણસૂક્તિશકલાવષ્ટમ્ભસમ્ભાવના-

પર્યસ્તશ્રુતિસેતુભિઃ કતિપયૈર્નીતે કલૌ સાન્દ્રતામ્ ।

શ્રીકણ્ઠોડવતતાર યસ્ય વપુષા કલ્હયાત્મનેવાચ્યુતઃ
શ્રીમાનપ્પયદીક્ષિતઃ સ જયતિ શ્રીકણ્ઠવિદ્યાગુરુઃ ॥

In these times, some people learn fragments of the ancient Vedas, and believe they can speak on them with authority, while distorting the meaning, further intensifying the evils of Kaliyuga. The way Vishnu will take Kalki avatara to save us, Siva himself appeared on earth as Appayya Dikshitar, the preceptor of SivAdvaita .

૧.૪

યઃ સંરમ્ભઃ કૃતિવિરચને દૃષ્ટવીનામભેદો
ચચ્ચૈકાગ્ર્યં તદુચિતપદાન્વેષણે ચિત્તવૃત્તેઃ ।
લભ્યં તચ્ચેદપિ કવચતામન્તતસ્ત્રીણ્યહાનિ
સ્યાદેવં કિં સરસકવિતારાજ્યદુર્ભિક્ષયોગઃ ॥

Mediocre poets have the drive, focus and determination to write poems that appear scholarly. If good poets had these qualities, would we have this drought of good poetry?

અથવા કિમિતિ સ્મરામિ દૃષ્ટવીનધુના । But why am I thinking of these bad poets now?

૧.૫

સકલભુવનૈકમ્ડગલશકુરગુણવર્ણનપ્રવૃત્તેન ।
ન સ્મરણીયાઃ કુધિયો લોકાયતિકા ઇવ વ્રતસ્થેન ॥

Just like one doing Vratas should not think about hedonists, I should not waste my thoughts on petty people. Let me focus on the Lord, the best of everything virtuous and auspicious.

૧.૬

કતિ કવચઃ કતિ કૃતયઃ
કતિ લુપ્તાઃ કતિ ચરન્તિ કતિ શિથિલાઃ ।
તદપિ પ્રવર્તયતિ માં
શમ્કરપારમ્યસમ્કથાલોભઃ ॥

How many poets have created how many poems - of which many are forgotten, many still in circulation and many lesser known. (My poem may end up in any of these ways.) Still, I

am driven by the desire to praise Siva.

૧.૭

દેવાનામપિ દૈવતં ગુરુમપિ પ્રાચાં ગુરુણામિહ
શ્રીમન્તં મદનાન્તકં કથમપિ સ્તોતું કૃતો નિશ્ચયઃ ।
તેન ત્વાં ત્વચ્યામિ ભારતિ બલાત્કૃષ્ટાપિ દૃષ્ટે પથિ
પ્રાસેનોપહતાપિ જાતુ કુપિતા મા સ્મ પ્રસાદં ત્યજઃ ॥

I have made the decision to somehow praise Siva, the Lord of Lords and the Guru of Gurus, the destroyer of Manmatha. O Saraswati, I will pull You along on this rugged path of my poetry. Even if the prasa (lance/alliteration) hurts and angers You, please do not withhold Your grace and clarity from me.

૧.૮

નન્તવ્યાઃ કવયઃ કતીહ બહુમન્તવ્યા રસજ્ઞાઃ કતી-
ત્યેતાવન્ત્વલસઃ કરોમિ કવયો હૃષ્યન્તુ રુષ્યન્તુ વા ।
આવાત્સ્યાયન્તન્ત્રમાશ્રુતિશિરઃસિદ્ધાન્તમુચ્યાવચા
વિદ્યા યત્પ્રભવા જયન્તિ ભુવિ તાં વન્દે ગિરાં દેવતામ્ ॥

There are many venerable poets and discerning connoisseurs, whom I am too lethargic to name. This may please or anger the poets. All the various Vidyas from that of Vatsyayana to Vedanta, are due to none other than Saraswati's grace and so I salute Her.

૧.૯

ચૌર્યેણ પ્રણયેન ચાપહરતઃ પલ્લીષુ ગવ્યાન્યપિ
સ્ત્યાયન્તે ચરિતાનિ ચેત્કવિકુલોદ્ગીતાનિ ગાથાશતૈઃ ।
ત્રૈલોક્યોદ્ભટકાલકૂટકવલીકારપ્રકારં પુનઃ
સ્તોતું કે પ્રથમેડપિ નામ કવયો દૂરેડધિકારસ્તુ નઃ ॥

If poets can compose hundreds of verses on the one who took, by theft or charm, and swallowed butter, but even the foremost of them are not competent to praise the one who swallowed poison that terrified the three worlds - am I qualified to? (Still, I will.)

१.१०

अष्टत्रिंशदुपस्कृतं समशताधिकयतुःसहस्रेषु ।

कलिवर्षेषु गतेषु ग्रथितः किल नीलकण्ठविजयोऽयम् ॥

This Neelakantha-vijaya is composed in the year 4738 of Kaliyuga.

अस्ति किल समस्तसुरासुरस्तोमवन्दितयराणारविन्दस्य भगवतो महेन्द्रस्य स्थानं, आस्थानममृतान्धसां, आयतनमाश्चर्याणां, आकरो रत्नानां, अवधिर्वैषयिकानन्दस्य, किमपरमगोचरे गिराममरावती नाम नगरी ।

There is the city of Amaravati, the dominion of Indra, whose lotus-feet are served by all Devas and Asuras. The abode of Devas, which has the best and most astonishing of everything; it is the storehouse of gems, the last word in sensual pleasures, and is beyond words.

तत्र य निरालम्बे नभसि वर्तमानतया सर्वपथीनद्वारतया य पुनरनपेक्षितमूलशिलानिवेशनायासं, अनाकाङ्क्षितप्रतीक्षारथ्यनाप्रयासं, असम्पादितशृङ्गसम्बाधं, असम्भावितपरिणामएडलं, आचार एति डेवलमभिनिर्वर्तितो नवः प्राकारः ।

Being a floating city, it needs no foundation stone, and no ornamental gates as it is accessible from all sides. It needs no watchtower or moat. It has a surrounding wall only for convention.

प्रासादः पुनरस्ति वैजयन्तं धृत्यभूमिरारोहणोपयोगविधुरश्च । सर्वतोऽप्रतिष्ठतयाराणां पौराणाममृतस्वादसुखितानामभ्यवर्त्तनं प्रयोजनम् ।

Indra's palace "Vaijayanta" has no foundation. It has stairs but they are unused (as Devas can appear or fly where they need to go). The Devas are happy as their movement is unrestricted and they subsist on Amrita.

अपि य पुनरभिलषितमणिकनकभूषणाम्बरसन्दायिषु मन्दारादिशाभिषु न किञ्चिदस्ति डेतव्यं विडेतव्यं येति संज्ञामानशरण्याः पण्यवीथिकाः ।

The city has a market street, but the Devas don't need to go there as they have Kalpatarus like the Mandaara tree, to give them gems, gold ornaments, garments etc.

किञ्च निरन्तरशिवध्याननिर्धूतकल्मषाः, निरतिशयतपोविशेषशोषिताः, वीतरागभयक्रोधमत्सराः, विषयपराङ्मुखाः, भुवि परमर्षय एति प्रथामागताः पण्डिता एव प्रणयिनो वारभृगीदृशाम् ।

Those who have attained Heaven by incessant meditation on Siva and supreme penance, have conquered their desire, anger etc; these are the ones most desired by the Apsaras!

અશ્વમેધયાજિન ઇતિ, અગ્નિચિત ઇતિ, માસોપવાસિન ઇતિ, માંસવર્જિન ઇતિ, રાજસૂયયાજિન ઇતિ, રણદુર્મદા ઇતિ, અન્નદા વયમભયદા ઇતિ શંસદ્ભિરપદાનાનિ, સમ્પતદ્ભિરિતસ્તતોડપ્યજ્ઞાતમુખૈર્જાતુચિદવનિવાસિભિર્જનૈર્બલાદપહ્નિયમ વિમાનેષુ, આક્રમ્યમાણેષુ મન્દિરેષુ, આકૃષ્યમાણે ચ બલાદપ્સરોગણે, ન કશ્ચિદભિમન્યતે મમેદમિતિ મન્દિરાણિ વિમાનાનિ મણિભૂષણાનિ કળત્રાણિ વા નગરવાસી જનઃ ।

People who have done Yagnas, warriors and martyrs from all over the world also come to Devaloka. They claim Vimanas, mansions and Apsaras for themselves. The original residents, the Devas, are not possessive; they do not mind.

કિંચ્ચેદમપરમદેવતયા ન સુધાશનાઃ, અલાભાદેવ ન તૃણાશનાઃ, પવનાશના એવ પરિશેષાત્ કામદુધા ગાવઃ, પરાક્રમિણો મતઃ્ગજાઃ, વાતરંડસશ્ચ વાજિન ઇતિ સકલપુરવિલક્ષણં લક્ષણમ્ । અપિ ચ-

The wish-fulfilling Kamadhenus do not consume Amrita, nor is there grass for them; there is only air for them to eat. Powerful elephants wander and horses run like the wind. Amaravati is different from any other city.

૧.૧૧

મૂલ્યં તલ્લિલ વેશ્મનાં દ્વિજમુખે ભક્ત્યાત્ર યદ્દીયતે
વેશ્યાનાં ચ પણઃ સ એવ સવને યા દક્ષિણા ઋત્વિજામ્ ।
પદ્યા સૈવ વિશકુટા ભવતિ યા પદ્યાત્ર તીર્થામ્ભસાં
દ્વારં તત્ર ચ તદ્યદત્ર કરણદ્વારં પિથેયં નૃણામ્ ॥

The currency of Devaloka is Punya - what one earns by giving Daana or Dakshina to priests, one pays to acquire houses and Apsaras there. The doors of the senses that one shuts on Earth (controlling them for austerities), open up doors of mansions in Amaravati.

૧.૧૨

અસ્તિ સ્વાદયિતું સુધાસ્તિ વસિતું વાસો નભશ્ચારિણાં
ધર્તું સન્તિ ચ ભૂષણાનિ શતશો ન ત્વસ્તિ ધીર્જીવિતુમ્ ।
યેનાન્યાનુપજીવ્યસર્વવિભવે કર્મૈકલત્સ્યે પદે-
ડપ્યાયસ્યન્તિ વૃથૈવ સેવક ઇતિ સ્વામીતિ દુર્મોઘસઃ ॥

In Devaloka, nectars, mansions and gems abound in the hundreds. These are only available to those who have accumulated Karma. Yet, these senseless ones continue to refer to each other as “servant” or “master”.

ઇદં ચ પરમાદ્ભુતમુત્પ્રેક્ષિતં તસ્યાં, ચત્કિલ વિવિધતપઃપ્રબન્ધનિસ્તન્દ્રતયા વિસ્મૃતલોકતન્ત્રેષુ,
ચિરવિદ્યુતબ્રહ્મચર્યજીર્ણતયા કાલમૃત્યુષુ કન્દર્પસ્ય બ્રહ્મર્ષિહતકેષુ ભૂતલાદાગત્ય પ્રસક્તેષુ કીડિતુમાપ્સરોભિઃ,
પાર્ણશાલાં પ્રવિશામ ઇતિ પ્રવિશત્સુ કેળીગૃહં, વિસ્રંસય જટામિતિ વેણીમાલમ્બમાનેષુ, અપનય
વલ્કલમિત્યપનેતુકામેષુ કુચદુકૂલાનિ, ન લોહિતં કુર્યાદિતિ નિષેધત્સુ નખક્ષતાનિ, આઃ કષ્ટમસમ્મતોડયં પન્થાઃ
શિષ્ટાનામિતિ પિહિતકર્ણેષુ યુમ્બનભેદપ્રસ્તાવનાયાં, નિવીતધારણવ્યગ્રેષુ નીવીમોચનાવસરે, મન્ત્રજપમુખરેષુ
મણિતાવસરે, આઃ સ્મૃતમદ્ય વ્યતીપાત ઇત્યન્તરા ગન્તુકામેષુ, અનુયુગ્જાનેષુ પુનઃ પુનરાર્તવદિનાનિ શપથપૂર્વકં,
અતિક્રામતિ નિષેકલગ્નમિત્યસહમાનેષુ બાહ્યસુરતવ્યાપારવિલમ્બં, અવધીરયત્સુ પુરુષાયિતં, અસમ્મન્યમાનેષુ
બન્ધભેદાન્ , વિગાયત્સુ વીટિકોપસેવનમયનુચિતોડયં કાલ ઇતિ, આનન્દમૂર્છાવસર એવ નિભૂતમનુસન્દધાનેષુ
મન્ત્રલિડ્ગાનિ, પરવશરતાન્તનિદ્રાવસર એવ યાવત્સન્નિપાતં ચ સહશચ્ચેતિ પરિહરત્સુ પર્યકુશાયિકાં,
દ્વિતીયસુરતારમ્ભ એવ દેહિ મે કમણ્ડલુમિતિ ત્વરમાણેષુ મન્દાકિનીગમનાય, વિહસન્તિ વિષીદન્તિ વિલજજન્તે
વિસ્મયન્તે ચ રમ્ભાદિમેનકાન્તા દેવવારકાન્તાઃ ॥

The saintly ones are confused when they encounter Apsaras. They refer to the pleasure-house as an Ashram, their long hair as Jata and their clothes as bark. They close their ears to the Apsaras' sweet words and chant God's names when it is time to speak sweet nothings. They suddenly remember it is an auspicious day and want to take their Kamandalu to the Mandakini river. Seeing this, the Apsaras are amused, aggrieved, embarrassed and astonished.

૧.૧૩

પ્રસજતિ મહોત્સવે વા પ્રચલતિ રથ્યાસુ તત્ર શકે વા । નિમ્નાનિ પૂરયન્તે પવનમયે તાળવૃત્તપવનેન ॥

During festive times or when Indra walks through the streets, the palm-leaf fans blow air and it fills any gaps around.

૧.૧૪

દુઃખાનાં ક્ષતિરિત્યબોધહતિરિત્યાનન્દવિષ્ફૂર્તિરિ-
ત્યન્તર્વાણિવિકલ્પજાલજટિલામ્બોક્ષાદપિ જયાયસી ।
યૈષાઽવિપ્રતિપત્રસૌખ્યલહરીસમ્પાતસમ્પાદિની
તત્સૌન્દર્યવિવેચને કવયતાં મૌનં ક્ષમં હ્રીમતામ્ ॥

This city must be better than Moksha, which is a complex web. Revealed truths in the Shastras tell us that Moksha is the end of ignorance, and endless joy. But the city offers a

flood of pleasures, so indescribable, that poets with a sense of shame ought to fall silent.

૧.૧૫

આનીતા વસુધાતલાત્સુકૃતિનસ્તસ્થાં હરેઃ શાસના-
દુન્મીલન્મણિકિઙ્કિણીકલકલસ્વાને વિમાને સ્થિતાઃ ।
દૃષ્ટ્વા વ્યોમ નિરાસ્પદં સચકિતવ્યાઘૂર્ણમાનેક્ષણા
ન સ્થાતું ન ચ વા તતોડવતરિતું પ્રાગલ્ભ્યમાબિભ્રતે ॥

When a meritorious person is brought to Amaravati by Indra's orders, in a Vimana adorned with bells, they look down and see there is no ground to step out into, and look around in fear or confusion.

૧.૧૬

મન્દાનિલવ્યતિકરચ્યુતપલ્લવેષુ
મન્દારમૂલવલીગૃહમણ્ડપેષુ ।
પુષ્પાણિ વેણિવલયેષુ ગલન્તિ તસ્થાં
સાહ્યં વહન્તિ સુરવાસકસજ્જિકાનામ્ ॥

When the young celestial women go to meet their beloved at night at a house encircled by creepers, where the soft breeze has strewn young leaves (like a mat), the breeze also causes flowers to fall into their hair (enhancing their beauty).

૧.૧૭

ગાયન્તિ ચાટુ કથયન્તિ પદા સ્પૃશન્તિ
પશ્યન્તિ ગાઢમપિ તત્ર પરિષ્વજન્તે ।
કલ્પદ્રુમાનપિ સમેત્ય સુપર્વકાન્તા
મુગ્ધા દુઃમૈસ્તદિતરૈશ્ચિરવિપ્રલબ્ધાઃ ॥

The innocent celestial women, cheated for long by many other trees, try to make the Kalpavrkshas flower by singing or speaking sweetly to them, embracing them or touching them with their feet; (not knowing that it is not necessary).

અસ્તિ ચ તામધિવસન્, વસન્ત ઇવ ઋતૂનાં, વાસુકિરિવ કૃણાભૂતાં, ચન્દન ઇવ વૃક્ષાણાં, ચન્દ્રમા ઇવ
 ઋક્ષાણાં, રાજા સુપર્વણાં, રાજા ત્રિવિષ્ટપસ્ય, રાજા ત્રયાણાં જગતાં, રાજા વિધ્યણ્ડમાણ્ડલસ્ય, કર્તા
 શતાશ્વમેધાનાં, સંહર્તા વૃત્રાસુરસ્ય, રમ્ભાદિવિવિધરમ્ભોરુસંસદ્ભ્રમ્યમિકાસમ્ભુજ્યમાનનવયૌવનશ્રીઃ,
 અપર્યુષિતયૌવનોન્મેષસમ્ભાવનીયમદનમદારમ્ભસીમાયાઃ કૌમારહરઃ સદા શચીદેવ્યાઃ, કાવ્યાગમભરતગાન્ધર્વરહસ્યસર્વકુષમ-
 નિરવધવિદ્યાધરીલોકનખમુખમુખરિતવિપચ્ચિકાનિનાદપ્રપચ્ચિતોદારનિજભુજાપદાનસમાકર્ણનસમુદ્રીર્ણપુલકનિર્વર્ણનજનિત-
 ચતુર્મુખમુખવલયવિહારિભારતીપરિગૃહીતવૈતાળિકાધિકારઃ, પક્ષપાતાસહિષ્ણુતયેવ પરિહૃતશૈલેન્દ્રપક્ષમણ્ડલઃ,
 ચન્દ્રચૂડચરણારવિન્દપરિચરણાનન્દસામ્રાજ્યધુરન્ધરઃ પુરન્દરો નામ ॥

Indra is the king of Amaravati, the best among Devas, the way Vasanta is among seasons, Vasuki among serpents, sandalwood is among trees, and the moon among stars. He is the Lord of the three worlds and attained that status by performing a hundred Ashwamedha yagnas; the slayer of Vritra. Rambha and other beautiful Apsaras vie for his attention and his youthful beauty. But he is the husband of Shachi.

His taste and connoisseurship are the touchstone of poetry, dance and music. The artists sing his praises, playing the veena immaculately. The other Dik-palakas, whom Indra looks down on from his throne, envy him. He is the foremost among Sivabhaktas.

૧.૧૮

શ્વથે નીવીબન્ધે સતિ રહસિ ચત્પાણિવલના-
 ન્રવોદ્ભાઃ પાણિભ્યામપિ પિહિતસમાજનયનાઃ ।
 સહસ્રસ્યાપ્યક્ષણાં યુગપદપિધાનાક્ષમતયા
 પુનસ્તાભ્યામેવ સ્વમપિદધતે લોચનયુગમ્ ॥

When Indra is alone with his new wives, he moves his hand to undo the knot of their clothes. Shy, they try to cover his eyes with his hands, but he has a thousand eyes and they can barely cover seven or eight. Finally, they simply cover their own eyes.

અપિ ચ-

૧.૧૯

લભ્યન્તે શ્રુતિપાઠશુષ્કવદના વિપ્રાઃ પદે વેધસો
 વૈકુણ્ઠે તુલસીવનાનિ સુલભાન્યાર્દ્રાણિ શુષ્કાણિ ચ ।
 પ્રેતા ભૂતગણાશ્ચ સન્તિ શતશઃ સ્થાને ભવાનીપતેઃ

રત્નાન્યપ્સરસઃ સુધેતિ તુ પદે તસ્યૈવ લબ્ધુ ક્ષમમ્ ॥

In Brahmaloka, scholars recite the Vedas till their throats are parched. In Vaikuntha, there are Tulasi plants everywhere, fresh and dry. In Sivaloka, there are hundreds of frightening Bhutaganas. Isn't Indraloka better, having amrita, gems and beautiful Apsaras?

૧.૨૦

વિધાતું કર્માણિ વ્યવસિતવતી તત્પદકૃલા-
ન્યસૂયાન્યા મધ્યે શ્રુતિરપિ કિમાસીદ્ભગવતી ।
અનુષ્ઠેયં કર્મ સ્વયમનભિસન્ધાય કૃલમિ-
ત્યયં વન્ધ્યઃ પન્થા યદનુપદમેવ પ્રકટિતઃ ॥

Mother Sruti (personification of the Vedas) set out to explain the correct Karmas, the reward for which is Indraloka. Did she begin to feel jealously protective of it midway, because she goes on to advise performing one's karma without any attachment, which is a futile path.

કિ બહુના-

૧.૨૧

લબ્ધું તત્પદમૂર્જિતં શતમખી તસ્યૈવ નાલં ભવે-
દ્દ્રષ્ટું તદ્વચિતાજનં દશશતી તસ્યૈવ નાલં દૃશામ્ ।
વક્તું તત્પુરભોગભાગ્યમખિલં તસ્યૈવ નાલં ગુરુ-
ર્મચ્ચેતોગતમદ્ભુતં કથયિતું નાલં મમૈવોક્તયઃ ॥

Amaravati is such a wonderful place that it seems worth a thousand Ashwamedha-s, not just a hundred as Indra has done. His thousand eyes are not enough to drink in the beauty of his wives. His Guru could not describe Amaravati's excellence, despite being Vakpati. Then, I may imagine it, but how could my words convey the wonder of Amaravati.

સ કદાચિદસ્વપ્નોડપ્યાચાર ઇતિ બોધિતઃ પ્રાતરમરવૈતાળિકૈઃ, આલોક્ય નિર્મલં પૌલોમીકપોલદર્પણં,
અભ્યર્ચ્ય કામધેનું, આસાધ વિવિધવિદ્યાધરીવિલાસપિશુનકુસુમશયનીયલોભનીયલતામન્દિરનિરન્તરોપાન્તભુવં
અધઃપરિવર્તમાનવિકર્તનભિમ્બનિરર્ગળનિર્ગળદૂર્ધ્વમુખમયૂખસંસર્ગાદુષ્ણીકૃતામન્તરન્તઃ ઉપર્યુપરિ શીતલાં
ભૂતલાસંસ્પર્શેડપિ પુરાણપુરુષચરણારવિન્દસમ્બન્ધાદેવ ભુવનપાવનીમમરધુનીં,

Once, Indra was ceremonially woken up by his attendants (despite not actually sleeping). He saw his own image in the smooth mirror-like cheeks of Indrani. He prayed to Kamadhenu and reached the Ganga. Ganga has continuous creeper-beds and flower-houses on her banks, which have been used in the night by Vidyadharis. The deeper waters were warm because of the upward sun rays reaching them unobstructed; however the surface waters were cool. She purified the worlds due to her contact with Vishnu's feet.

निर्वर्तितनियमालिषेयनः सिद्धयारण्यगन्धर्वसेविते सैकते तस्याः दृष्टराकाशपरिपूजितदिव्यालिङ्गाकृति प्रतिष्ठाप्य
चिन्तामणिमयं डिमपि पारमेश्वरं लिङ्गं,

At the sandy riverbanks, Indra bathed and on her sandy bank, made a Sivalinga out of Chintamani gems, and worshipped it, mentally invoking Siva residing in his heart, into the Linga.

अनुसन्धाय तत्र नभलिभितशरथ्यन्द्रयन्त्रिकासारसुन्दरं भगवन्तं मदनान्तकं,

He meditated on Bhagavan Siva, beautiful like moonlight, with the moon drawn on the Linga with his nail.

अभिषिष्य दिव्यापगासलिवैः, अनुलिप्य रोहिणीरमणदरिणमपङ्कानुषङ्गिणा उरियन्तेन, समव्यर्थं
गाङ्गेयविकयगाङ्गेयपङ्कजैः,

He bathed the Linga with Ganga's waters, smeared it with a blend of musk (from the deer inside the moon) and sandal. He worshipped it with golden lotuses from the Ganga.

आराध्य सुरभिधृतधारानुबन्धिना दिव्यधूपेन निसर्गयलितरश्मिमालाकलापेन रत्नदीपेन च साङ्गाय सायुधाय
सावरणाय साभरणाय च निवेद्य सद्यःसमाहृतनिष्पीडितेन्दुमण्डलनिष्यन्दमानापयुषितामृतानि,

He offered incense bound with Kamadhenu's ghee, and waved lamps using twinkling gems. He squeezed fresh Amrita from the moon and offered it to Siva who was with all his limbs, weapons and ornaments

प्रदक्षिणीकृत्य प्रणिपत्य प्रसाद्य पञ्चभिः प्रसूनाञ्जलिभिः, स्तुत्वा श्रुतिशिरोभिः, कृत्वा विसर्जनं, अथ स्मृत्या
चिरन्तनमात्मनि,

He propitiated Siva with Pradakshina, Namaskaras, handfuls of five flowers and Upanishad Stotras, then took the Lord back into his mind and immersed the Lingam. He then meditated on the Lord.

विलासवीथीविहारकौतूहलेन निर्गत्य बहिः, धृतस्ततो निरन्तरालमिलदाशीर्वयोभुभरगीवार्णमुनिसङ्घसङ्कुलं,

Indra then set out, wishing to roam about on the streets. The Deva-rishis gathered closely to bless him.

અતિકોમલાડ્ગુલિદલાઘાતશોધિતમૃદ્ગનાદભડ્ગિભિઃ અધરનિવેશિતાપનીતવેણુભિઃ અસકૃદાસ્ફાલિતાકૃષ્ટવીણાગુણાભિઃ
આકુચ્ચિતઋજૂકૃતભૂલતમાવિષ્કૃતલુમસિરાબન્ધન્ધરમન્તરેવ કલમધુરમારબ્ધગીતિભિઃ દ્વિસ્ત્રિરાસ્ફાલિતસવ્યચરણમૃદુરણિઃ

The Apsaras prepared to play music for Indra. Their soft fingers brought out waves of sound from the Mridangam; the flute alternately touched their lips and was moved away, as they played it; they gently and repeatedly plucked the Veena strings; they furrowed and straightened their eyebrows as they tuned their voices, the arteries of their neck appeared and disappeared as well. The sweet singing started, indistinct at first. They tapped their left feet twice or thrice and their anklets tinkled, as the Apsara orchestra was about to start.

અત્યુદ્ભટવેત્રિવેત્રલતાઘાતવિદ્રાવિતવીથીભવદમરમણ્ડલં, અભિતોડપિ દૃષ્ટિગોચરસન્નિધાપિતકરિતુરગપર્યહ્લિકાદિનાનાવિધવ
સેનામુખં,

The groups of Devas standing in the street were dispersed by the stick wielded by Indra's attendants. Indra looked upon the front of his army gathered behind him; there were elephants, horses and palanquins.

આલોકમાત્રવિદિતેડ્ગિતૈરાધોરણૈરુપસ્થાપિતમર્ણવનિમગ્નમૈનાકપક્ષરક્ષણાભ્યર્થનાયાગતં હિમવન્તભિવોત્રતમવદાતં
ચ કચ્ચિદારુહ્ય મતડ્ગજં,

Indra ascended the elephant Airavata brought near him by his perceptive Mahouts, who can sense their master's wish by a mere look. The elephant was tall, white and shining, looking as though Himavan came down asking Indra to spare his son Mainaka.

અડ્ગજરાજ્યસૌભાગ્યદેવતાયેવ શરીરિણ્યા તામ્બૂલકરણધારિણ્યા મેનકયા, મદનમદકદુષ્ણસૌવર્ગકામિનીકટાક્ષસંસર્ગનિવા
મણિયામરોપવીજનકુશલારમ્ભયા રમ્ભયા ચ સવિલાસમધ્યાસિતચરમભાગં,

Menaka, holding a vessel with the ingredients for a betel mixture, looked like the goddess of fortune of Manmatha's kingdom. Rambha was holding a gem-encrusted fan, fanning Indra deftly as if to ward off the warm affection from other celestial ladies. Both of them sat behind Indra on the elephant.

પુરોભાગચલદલઘુજડ્ધાલકરિતુરગસડ્ધજડ્ધાજવદ્રવદમરભટકોટિસમ્મર્દશિથિલહારમર્દનજનિતમુક્તાપરાગસમ્બન્ધાદિવ
ધવલીકૃતેન સસમ્ભમવલદમ્બરચરનિતમ્બિનીલોકવિકીર્યમાણમન્દારકુસુમવૃન્નિઃસરન્મકરન્ધારાનિરાસાયેવ
મુકુટમુપર્યુપરિધાર્યમાણેન સર્વતઃ પ્રાલમ્બમુક્તાસરકદમ્બશાલિતયા સમન્તતો નિહિતકુપિતવિધુન્તુદવિકટદન્તક્ષતવિવરક્ષરદમ
મણ્ડલેનેવ શશાકુસ્ય મહતાતપત્રેણ સફલયત્રનિમેષદૃષ્ટિસૃષ્ટિમમ્બોજસમ્ભવસ્ય, ગન્ધર્વકુલવાધમાનબહુવિધાતોધનિનાદકબળં

સકુલચલિતસેનાસઙ્ઘસકુટોન્મુક્તસિંહનાદધારાપથે નિર્જગામ તારાપથે ॥

Indra's umbrella was white, as if covered in pearl dust crushed between the shins of his warriors chasing his horses and elephants. The umbrella shielded him from pollen flying from the Mandara flowers thrown toward him by celestial women. Clusters of pearls hanging from various places on the umbrella looked like Amrita spilling from the Moon, if Rahu decided to merely bite him all around and not swallow him whole. The Devas took in the sight of him, as if the purpose of Brahma creating them as unblinking was served. Music of the Gandharvas sounded in all directions, as did the excited cheers of the packed Deva army. Thus, Indra set out on his starry path.

૧.૨૨

મગ્જીરૈર્નટનાર્ભટીમુખરિતૈઃ સ્વર્વારવામભૂવાં
મન્દસ્નિગ્ધરવૈશ્ચ કિન્નરકરવ્યાપારિતૈર્મદલૈઃ ।
શ્વાધાશ્વોકશતૈશ્ચ ચારણગણ્પ્રોદ્ધીયમાનૈસ્તદા
નાદબ્રહ્મમયીવ તત્ર રુરુચે નાસીરસીમા હરેઃ ॥

The anklets of the celestial beauties sounded in the rhythm of their dance. Kinnaras played their deep-sounding drums. Chaaranas sang hundreds of verses in praise of Indra. Thus, the forefront of Indra's army shone with music as if it was Nadabrahmam itself.

અપિ ચ-

૧.૨૩

અગ્રે પશ્ચાદ્બયત ઇતિ ત્યક્તલોકવ્યવસ્થે
દિષ્ટ્યા તસ્મિન્નપિ પરિણતે સર્વતઃ સમ્મુખીને ।
સભ્રૂભઙ્ગં નયનવલનં સસ્મિતં દ્રષ્ટુકામા
ભૂયોઽપ્યગ્રે સુરપરિબૃઢાસ્તસ્ય પુગ્જીબભૂવુઃ ॥

Indra is lucky to have a gaze, from a thousand eyes, that is unlike humans' and helps him see in front of him and behind too. Still, eager to see his smile and his eyebrow movements, the leaders of the Devas gathered in front of him.

ગચ્છન્નેવ સ નભસિ, ભસિતાવકુણ્ઠિતસર્વાઙ્ગસઙ્ગલબ્ધપરભાગભાસુરાભિરભિવ્યાધ્ય હૃદયમધિકતયા
બહિર્નિર્ગમિચ્ચતઃ કોપાનલસ્ય જ્વાલાભિરિવ પાટલાભિર્જટાભિરભિભવન્તમિવ તટિત્વન્તમભિનવં

શારદામ્ભોદં, અપિ ચ ત્રિભુવનમુનિલોકવૈલક્ષણ્યબોધિન્યા શાપમૂલતપોલાભસમ્ભવયા કીર્ત્યેવ ત્રિપુણ્દ્રેખયા
પરિકર્મિતલલાટમણ્ડલં, અતિપ્રચણ્ડનિજતપોઽનલજવાલાકલાપપરિષ્વોષમલિનિતૈઃ પ્રતિશાપાક્ષરૈરિવ
પારિકાક્ષિણાં રુદ્રાક્ષમણિભિરભિવેષિતં,

As Indra proceeded through the sky, he saw Durvasa, who had ash smeared all over his body. The Jata on his head looked like the flames of anger in his heart, emerging (from his head). It was red and glowing on his white body like lightning on a fresh autumn cloud. The three lines of ash on his forehead adorned him like his fame that his Tapasshakti would grow while giving curses, unlike any other sage. The patterns on his Rudraksha beads looked like the darkened letters of other rishis' counter-curses burnt up by the flames of his Tapas.

સોદરશશાકુસન્દેશહારિકાભિસ્તારકાભિરિવ કર્ણપુટાભ્યર્ણલગ્નાભિઃ સ્ફટિકાક્ષગુણિકાભિરભિશોભિતં,
અગૃહીતોત્તરાસડ્ગં અડ્ગીકૃતકૌપીનમાત્રપરિધાનં, આસ્ફોટયન્તમનુપદં, અવરુન્ધન્તમધ્યનિ મિલન્તિ
સિદ્ધવધુકુલાનિ, ત્રાસયન્તમિવ કાતરાન્ તર્જયન્તમિવ શુનાસીરભટાનપિ, ગર્જન્તમિવ, ગાયન્તમિવ, નૃત્યન્તમિવ,
સ્મલન્તમિવ, હસન્તમિવ, હૃદયારવિન્દકુહરવિહરદુન્મત્તશેખરભાવનાનૈરન્તર્યાદુન્મત્તમિવ,

The crystal beads around his ears shone like stars visiting him with a message from his brother Chandra. He wore only a loincloth and he snapped his fingers as he walked, shooing away the Siddha ladies who approached him to salute him. Those of a timid demeanour were frightened and even Indra's soldiers were threatened. He walked, roaring, laughing, dancing, stumbling and laughing as if mad, due to his unceasing meditation on Siva, who wears an Unmatta flower.

સ્વયમખ્યવાત્સમસ્તકામતયા કિચ્ચિદ્યનાદૃતલોકતન્નાનુવિધાનં, ત્રિલોચનાવતારમધ્યત્રિલોચનાવતારસોદરં,
અનસૂયાગર્ભસમ્ભવમચ્યત્યન્તકોપનં, અતિકઠિનતપોવિશેષપરિતોષિતગૌરીપ્રસાદસમાસાદિતામપિ કયાપિ
વિદ્યાધરકન્યયા પ્રાર્થનામાત્રાદેવ શાપભીતયા પ્રણિપત્ય સમર્પિતાં કામપિ કનકારવિન્દમયીમમ્ભાનમાલિકામાનયન્તં,
આપતન્તમગ્રત એવ નિરર્ગળમભિમન્ય મુક્તમિવ પાશુપતં શરમનતિલ્ધનીયતેજસં દુર્વાસસં નામ
તાપસમદ્રાક્ષીત્ ।

Durvasa had no desires and uncaring about the ways of the world. He was the Avatara of Siva and the brother of Chandra, the son of Atri. His mother was gentle Anasuya, but he was angry by nature. He carried a garland, which he had obtained from a Vidyadhari, who in turn had got it as Prasada from Parvati and offered it to Durvasa out of fear of a curse. It was a never-fading garland, made of golden lotuses. Holding this, he with his unsurpassed Tejas advanced unstopably like a Pashupata Astra.

જનન્નપિ તમનિકમણીયતેજસં દુર્વાસસં, જનન્નપિ જગદેવ નિખિલમપલપિતુમન્યથયિતું ચ નૈપુણ્યં બ્રાહ્મણસ્ય,

જનત્રપિ મુનિકુલન્યક્કારપરિણતાં ગતિં નહુષસ્ય, શિષ્યોઽપિ બૃહસ્પતેઃ, શીલિતમર્માપિ ધર્મશાસ્ત્રેષુ,
પરિચર્યારતોઽપિ નિસર્ગત એવ બ્રાહ્મણાનાં, આ ચતુરાનનાદા ચ કીટપત્ત્વેભ્યસ્તુલ્યવદેવ પ્રભવન્ત્યા
ભગવત્યા ભવિતવ્યતાયા વિલાસેન ત્રિભુવનાધિપત્યમદાન્ધીકૃતલોચનો ધીમાનપિ સહસ્રલોચનો ન તં પ્રત્યવરુરોહ,
ન તરામુપચચાર ગિરા, ન તમાં ચ પ્રણામ ।

Indra knew the greatness of this sage, whose word the universe obeys. He even knew the fate of Nahusha, which came about as a result of insulting a Rishi. He was a disciple of Brihaspati and well-versed in Dharma-shastras. He was normally respectful by nature to Rishis. But Fate, which controls all from Brahma to a small insect, was to have its own play. Indra was drunk on his power as the lord of the three worlds. He should have got down, saluted Durvasa with polite words, and prostrated with Namaskara, but he failed to do these.

અપિ ચ ન કેવલં તમવજ્ઞે, અપિ તુ પુનરસમ્ભાવિતેનાપિ તેન વિતીર્યમાણામાદાય સાવજ્ઞમેકેન પાણિના માલિકાં,
પશ્યત એવ મહર્ષેઃ, અનુપનીય મકુટતટીમનાઘાય ચાન્તતઃ સ્કન્ધ એવ સિન્ધુરસ્ય નિવેશયામાસ । નિવેશિતમાત્રા
ચ સા નિસર્ગનિરવગ્રહેણ વેતાણેન શુણ્ડયાકૃષ્ય નિષ્પિપિષે ॥

Not only did Indra insult Durvasa, he accepted the garland casually with just one hand. As Durvasa watched, he failed to place it on his head and smell its fragrance. Instead, he just placed it on the shoulder of his elephant. The elephant, independent and free-willed, immediately pulled it away with its trunk and trampled it.

૧.૨૪

પશ્યન્ પદાગ્રમૃદિતાં મહતા ગજેન
માલાં પ્રસાદપરિપાકમર્ચી મૃડાન્યાઃ ।
હસ્તેન હસ્તમભિહત્ય સ નિત્યકોપઃ
કોપારુણં મુનિરધારયદક્ષિકોણમ્ ॥

Durvasa, ever angry by nature, saw the garland be trampled underfoot by the elephant. The garland had been the fruition of Parvati's grace. He clapped his hands together in anger and his eyes reddened.

૧.૨૫

વીરભદ્ર ઇવ કુહ્લે વીરમાહેશ્વરે મુનૌ ।

ઇતિકર્તવ્યતામૂઢમિન્દ્રમૈક્ષન્ત દેવતાઃ ॥

Durvasa, himself an Amsa of Siva, was angry like Virabhadra. The other Devas saw Indra in his state of confusion about what should be done.

૧.૨૬

તદનુ ચ ।

યાવત્સાન્ત્વયિતું તદન્તિકભુવં ધાવન્તિ મન્દીભવ-

ઢાકુવ્યાકુલગદ્ગદસ્તુતિવયોગુમ્ફા નિલિમ્પાઃ સ્વયમ્ ।

તાવદ્દેવપતિં શશાપ કુટિલકૂરભ્રમત્તારક-

ભ્રૂભડ્ગવ્યતિષડ્ગદત્તભુવનાતક્રો મુનિઃ શાકુરઃ ॥

The Devas ran towards Durvasa's vicinity, speaking salutations but choked with fear. At the very same moment, Durvasa, who makes the world tremble and whose eyebrows were knitted and eyes crossed, cursed Indra.

૧.૨૭

યેયં ત્રૈલોક્યરાજ્યશ્રીસ્ત્વદાલમ્બેન ચેષ્ટતે ।

સૈવાધ ત્વદમિત્રાણાં વશમાપદ્યતામિતિ ॥

“The power over the three worlds that lies with you shall leave you today and go to your enemies.” Thus did Durvasa curse Indra.

૧.૨૮

આલમ્બ્ય દૈન્યમસકૃત્પદ્યોર્નિપત્ય

સમ્પ્રાર્થિતો મધવતા સ્તુવતા તતોડયમ્ ।

શાપાન્તમાહ કથયન્નિવ લોકરીત્યા

ગોવિન્દ એવ કુશલાનિ કરિષ્યતીતિ ॥

Indra fell at Durvasa's feet, praised him and begged him for a remedy. Durvasa showed the way to end the curse, in a worldly manner: “Govinda will take care of you.”

tadanu yathAgataM gate durvAsasi, tAvatA vaibhavana vinirgato.apyatakkitopanatatadIyashApasamu
samagreNa maNDalena nirjihAno rAkAshashA Nka iva rAhumukhe patitaH, surapatiH

abhitaH prasAryamANaroShaviShAdamandAkShashabaLakaTAKShasahasraniyamitavyApAraman
akkaNitavINAdivAditraM

Until then, Indra was glorious. But the Rishi's curse had drained away his enthusiasm. He was like a full moon that emerged only to be swallowed by Rahu. His thousand eyes restricted their movement, showing anger, dejection and embarrassment. The big and small drums fell silent, and the veena and other instruments were not played.

अवसन्नङ्किन्नरीगानमप्रवृत्तरम्भादिनृत्तसंरम्भं अवसितवैतालिकलोककोलाहलं अप्रसक्तवेत्रिडाडारवं
अनाशङ्कितभटसिंहनादं अस्तङ्गतान्योन्यसङ्कुथं असम्भावितपीठमर्दकविदूषकालापं,

The Kinnaris did not sing and the Apsaras did not dance. The bards' joyous singing also stopped. Indras' cane-wielding guards stopped saying their "ha ha" sounds. The soldiers stopped their lion-like roar. Conversations among the people ceased and Indra's witty jester companions were silent too.

अश्वडेषितेऽपि सातङ्कुसादिकुलं, अङ्घ्रिविन्यासशब्देऽपि सापराधसौविट्त्वजनं, अपनीतमातङ्गघाट्टावलयं,
आबद्धमिव मूकमिव बधिरमिव मुग्धमिव प्रसुप्तमिव विकलमिव शून्यमिव विन्यस्तमिव चित्रकूलके,
निम्बिलमपि विबुधबलमार्द्धत्रेव डेवलं, आगत्य पुनर्नगरं, आवेद्य वृत्तमिमं गुरवे वृत्तान्तं, अन्तःपुरं प्रविश्य,
दुरन्तचिन्तानुबन्धनियन्त्रितः शयनागारं येव जज्ञागारं तं रञ्जनीम् ।

Even the horses' neighing made their riders unhappy. Chamberlains tried to walk quietly and elephant-handlers untied the bells from their elephants. The procession walked like prisoners or mute people, or deaf people, or unconscious people, or sleepwalkers, or handicapped people, or their minds were empty. They proceeded quietly like a painting. Since they walked with no enthusiasm, it looked as though Indra was dragging them. Indra went and told his guru of the incident, then went into his inner chambers. He was restrained by his continuous thoughts. In his bed-chamber, he stayed awake all night.

अथ तदानीमेव गूढनिहितयारनिवेदिततापसशापवृत्तान्तसमाकर्णनलब्धान्तरेण मन्त्रिणा भागविले समादिष्टाः,
दृष्टाश्च चिरनिरीक्षितरन्त्रलाभेन, दर्शयिष्यन्तो दृढपरिचितानि समरकौशलानि, सङ्कलयिष्यन्तः साधिनानि
महास्त्राणि, समुल्लिखन्तो वैरनिर्यातनप्रकारान्, अपनेष्यन्तश्चिरनिर्दृढमपयशोमालिन्यं अभिनन्दन्तो द्रुवाससं,
आवेद्यन्तः परस्परमभ्यग्रदृष्टानि शुभनिमित्तानि, विवृण्वन्तो वीरवादान् विभजन्तः प्रतिसैन्यानि सैनिकानां,

Meanwhile, hidden Asura spies quickly relayed the news of the curse to Sukra, who ordered the Asuras to make use of this opportunity. The Asuras were eager to show their skills in battle, which they had been practicing. Those with divine weapons would get a chance to use them. They began to imagine how they would drive out their enemies. They wanted to

wipe away the bad name that previous defeats had given them. They praised Durvasa. They told each other of good omens they saw and about their bravery and skills. They began to divide up and plan their attack.

અવરુન્ધન્તશ્ચારજનસઞ્ચારં, આસૂચયન્તો ગન્તવ્યપદમામવર્ગેષુ કેવલં, આદિશન્તશ્ચ ઘણ્ટાપનયનમનેકપાનાં,
અડ્ગદાસઽધટ્ટનમશ્ચોરસાનાં, અનુચ્છ્રયાણં ધ્વજાનાં, અવાદનં વાદિત્રાણાં, અક્ષવેળનં ચ યોધાનાં, અભિવન્દ્ય
પુરોધસં, અનુમાન્ય યોધમુખ્યાન્ , આમન્ત્ર્ય ગુરુજનં, અનુજ્ઞાપ્ય મૌહૂર્તિકાન્ , ભાવયન્તઃ પ્રાચીનાન્ મહાસુરાન્,
પઠન્તશ્ચ તેષામેવ વેદાપહરાણવસુધાનિમજ્જનાદીનિ પ્રચણ્ડાનિ ચરિતમડ્ગલાનિ, પ્રસ્થાય દાનવાઃ,

The Asuras became wary of spies and shared information of their routes only to those close. They ordered the removal of elephants' bells and horses' shoulder plates, to attack quietly. Their army flags were lowered and their instruments quiet. They were told not to drink and revel. They saluted their priests and took their elders' blessings. They consulted their astrologers and meditated on the aggressive achievements of their predecessors: stealing the Vedas, abducting Bhoomi-devi and more. Thus, they set out.

કતિચિદતિચિરોપરુદ્ધકણ્ડલદોર્મણ્ડલતયા કાલવિપાકપચેલિમયા શક્તિમત્તયા ચ, પર્યવસાયયિતુમિવ
ભૂધરાનડ્ગુલિસ્ફોટેન, પરિક્ષેપુમિવ મુખમારુતેન સપ્ત સાગરાન્, ઉન્મૂલયિતુમિવ સમૂલમેવ પાતાલં, ઉત્ક્ષેપુમિવ
દૂરમન્તરિક્ષં,

The Asuras were itching to fight, since they were sure of victory. The time was perfect; victory would be as simple as a snap of the fingers. They felt they could empty the seven seas with a single breath, and uproot the nether-world, and fling the sky far.

વ્યત્યાસયિતુમિવ વિધ્યાણ્ડમણ્ડલં। નિર્વાપયિતુમિવ ચન્દ્રાર્કદીપિકાં, દગ્ધુમિવ દહનમપિ। ભડ્ક્તુમિવ
પ્રભજનમપિ, બન્ધુમિવ પાશિનમપિ, હન્તુમિવ દુર્દાન્તમન્તકમપિ, સત્રહ્યન્ત્યા કિઞ્ચિદપ્યજ્ઞાતકાર્યવિશેષતયા
મહામાત્રકરચલનમાત્રપરિજ્ઞાતગન્તવ્યદિશા, ગગન એવ નિત્યનિવાસેન કદાપ્યનાગતાં મન્દાકિનીં
સમ્ભાવયિતુમાપતતા પત્યેવ વાહિનીનાં,

They felt they could upturn the universe, put out the Sun and Moon, burn Agni, break Vayu, tie up Varuna, and kill Yama. The army had warriors who had no idea why they were there, only where they should go, as pointed out by the Mahamatras. The army looked like the ocean rising to the heavens to meet his wife, the celestial river Mandakini.

મહત્યા સેનયા સાકમાગત્ય શાખાનગરમમરાવત્યાઃ યુગપદાહન્યમાનપટહાદિભદ્રુવિધવાદનિર્ઘોષપોષિતકરિલોકબંહિતોપબૃ-
હિતભટકોટિસિંહનાદકોલાહલેન બોધયામાસુરનાશક્રિતપરિભવાતકુસુમ્પ્રથિતાનમૃતાશાનાન્ ॥

Thus, the Danavas reached the outskirts of Amaravati. Silent until now, they began to create a din by playing the drum and other instruments. The elephants began to trumpet, which

added to the roaring of the warriors. The Devas, peacefully sleeping and unsuspecting, were suddenly awoken.

१.२८

कुध्यद्दानवयोधनिर्दयकरव्यामर्दभीमध्वन त्रानातोद्यनिनादकातरपरिक्वद्विगन्तद्विपम् ।
जातं प्रातरतर्कितागतमडातकुप्रसङ्गक्षाल- प्रक्षुब्धत्युनरुद्धमटामरयमूनीरन्मैन्द्रं पुरम् ॥

The angry Asura warriors had shaken and frightened the Dig-gajas with the terrible, merciless beating of their drums. An unexpected danger had arrived at Amaravati in the morning. The Deva army then filled out the town, leaving no gaps.

१.३०

संरुन्धन्ति द्विषन्तो नगरमिति समायान्ति रुष्टाः पथीति
प्राकारान्तः प्रविष्टा एति यवति रणो दारुणः सम्प्रतीति ।
शुवग्राहं गृहीतः सुरपतिरिति य स्वैरमज्ञातमूलाः
सङ्घे सङ्घे प्रजानां नवनवमभवन् भिन्नभिन्नाः प्रवादाः ॥

Wherever people assembled, new rumours began to circulate: that the enemies had surrounded the city, that they had breached the walls and were roaming the streets, that a violent battle had begun, and even that Indra had been captured alive.

तत्क्षणं य युगविगमसमयसम्भिद्यमानसमार्णवीनिनादशङ्कावलेन कोलाहलेन नागराणावबुध्य
विद्विषामभिषेणं, अनुल्लङ्घनीयतापसशापानुसन्धानकुण्डीकृतोद्यमोऽपि कण्ठीरव एव करिवोऽकम्बुछितेन
परिज्वलितमन्युः, शतमन्युः उत्थाय शयनीयात्,

Indra heard the din made by his citizens and understood that his enemies had arrived. It was like the sound of Pralaya. The thought of the unbreakable curse of the Tapasvi made him a bit hesitant to act, but still he got up from his bed, blazing with anger like a lion hearing elephants trumpeting.

उत्प्रेक्षितसमरसंरम्भया शयीष्टव्या ससम्भ्रमरनेडसाध्वसोद्वेगमुपसृत्य स्त्रीस्वभावसुलभेन कार्तर्येण 'मानद, मा
कुरु साडसमेवविधं, प्रेक्षन्तां प्रेषणीयाः' इत्यभ्यर्थ्यमानोऽपि तामवधूय,

Shachi, overcome by urgency, fear and love, as women tend to be in such a situation, begged her husband, "O giver of our honour, don't be rash. Send the appropriate warriors." But Indra brushed her aside.

પરિજનવધૂકરોદસ્તવિસ્રંસમાનસંવ્યાનપલ્લવઃ, સંરમ્ભશિથિલપદક્રમઃ સમાગમ્ય ચકિતસમુદ્બુદ્ધૈવારિકજનોદ્ધાટ્યમાનકવાટિ.

Indra's upper garment began to fall, and his maids quickly gathered it. His gait was hurried and unsteady. He reached the entrance of the inner chamber, where the dwarves and hunchbacks who guarded the chambers had gathered in the verandah. Spies were relaying the news to them. The doorkeepers sprung up to open the door for him.

અનાદૃત્ય કિંકુરકરાવલમ્બનં, અનાલોક્ય નિહિતામયગ્રતો મણિપાદુકાં, અનાદિશ્ય સૈનિકાગમનં, અનાકાંક્ષ્ય વૈનીતકાનયનં, અઙ્ગિભ્યામેવ પરિકામન્ ,

Indra ignored the attendants who normally gave him his gem-studded slippers, and did not order his bodyguards, or call for his palanquin. He only walked barefoot.

અનાકર્ણ્યત્રિવૃત્તિવિજ્ઞાપનાન્યધ્વનિ મિળતાં સૈનિકાનાં, આકુચ્ચિતાભ્યાં ભૂલતાભ્યામાકમ્પિતેન ચ મુખેન કેવલમાકર્ણ્યન્વચનાનિ ચારાણાં,

His bodyguards met him on the way and begged him not to go fight, but he ignored them. His creeper-like eyebrows were knitted and his face quivered with anger. The only people he listened to were his spies.

અતિસમ્ભ્રમોપસૃત્વરમનિવર્ત્યસમરસંરમ્ભમગ્રત એવ ચલન્તમાત્મજં જયન્તમવરુચ્ય શપથશતૈરન્તઃપુરરક્ષણાય નિવેશયત્રાલયદ્વારિ, નિઃસરત્રપિ બહિસ્તતોડપ્યતિત્વરિતમાલયબાહ્યકક્ષ્યાસમાનીતામાબધ્ય કક્ષ્યાં, આઘવીથીમુખોપનીતામાદાય દમ્ભોલિં, અર્ધપથોપનીતમવમુચ્ય વારવાણં, અધિગોપુરસદેશમાનીયમાનમારુહ્ય માતલિસનાથં રથં,

Indra called his son Jayanta, who was speedily walking ahead with an eagerness to fight, and instructed him to stay inside. It took a hundred oaths to convince him to protect the inner chambers. Indra then went out of the palace to the space outside, where he wore his armour and was handed his Vajrayudha. He climbed into the chariot driven by Matali.

અતિલઙ્ક્ય સહુલચલદમરભટસઙ્ઘસહુટં દુર્ગમં ગોપુરદ્વારં, અતિક્રમ્ય નિજમપિ નાસીરં અવગાહમાનો દાનવચમ્બૂ, અલઙ્ઘનીયવચનૈરહમ્રથમિકાપ્રતિજ્ઞાતવિજયૈર્દિક્યતિભિર્નિરુધ્ધમાનઃ, ચન્દ્રોદયારમ્ભસમુજૃમ્ભિતસાગર ઇવ વેલાનિયન્ત્રિતઃ, ક્ષણાદુદ્ગ્રીવિકાભિલક્ષ્યમાણદુર્નિગ્રહસમરાગ્રહઃ શરીરેણ કેવલમવાતિષ્ઠત સેનામુખે ॥

He crossed the crowds of Devas at the Gopura of his palace, then his army front, and plunged into the Asura army. The other seven Dik-palakas, whose words are never disregarded, wanted to go before him, and restrained him like the seashore restrains a sea in high tide during moonrise. His neck was turned up in determination.

१.३१

भीमं भीमेन तस्याथ सैन्यं सैन्येन विद्विषाम् ।

समगच्छत कल्पान्ते सागरेणैव सागरः ॥

The two fierce armies met like two oceans during Pralaya.

डिञ्च-

१.३२

यावज्जयावलययावलीढशिखरकूरप्रकारध्वन-

व्यापव्यापृतपाणिभिः स्थपुटितं नासीरमासीद्भटैः ।

तावद्देवपतिः क्व दानवपतिः क्वेति प्रवृत्तैः कुधा

सेनारक्षिभिरेव तत्र मलते युद्धाय बद्धा मतिः ॥

The warriors strung their bows; as the string met the bow-tip, an ominous sound rang out.

The commanders asked in anger, where is Indra and where is the leader of the Asuras?

तदनु शुनासीर येव स्वनासीरमुपेयुषि, खिरभुक्तभर्तृपिण्डानृषयसम्मादनावसरलाभसम्भावितोत्साहतया
तृणीकृत्य ज्वितानि विमतबलानीव, विधूय समरभयं विक्रीशानीव शस्त्रास्त्रमण्डलानि,

As Indra reached the front, his soldiers realised this is their opportunity to repay their debt to him, as they had been fed by him for long. Their life was now worth very little to them as they were ready to sacrifice themselves for him. They also thought little of the Asuras' abilities. Shaking their ordinary and divine weapons, they also shook off their fear.

विस्मृत्य भर्तृविमाननाः कादाचित्कीः पुत्रदारपरिभवानिव, मनागच्यनपेक्ष्य जयश्रियमनुपतन्तीमिव मित्रवञ्चिनीं
डोष्यन्तः शरानवार्थिषि शरीराणि, येष्यन्तः शरदिन्दुसुन्दराणि यशःकन्दणानि, मण्डिषानिव मतङ्गजान् ,
सारमेयानिव सैन्यवान् , पांसुकुण्डलानिव पदातिगणान् , मशकानिव मलारथिकान् ,

They had forgotten any time when Indra may have insulted them, like the words of family. They even disregarded Victory, as one would carry on fighting when an allied army arrives (without stopping to welcome them). They were willing to burn in the flames of war, to collect the flowers of eternal fame. The opposing elephants looked like bulls, the horses like dogs, the foot-soldiers like a cloud of dust and the chariots like mosquitoes.

कुसुमविडारानिव कुन्ततोमरमुद्गरप्रद्वारान् , पटवासवृष्टिमिव आणवृष्टिमपि मन्यमानाः, अन्यमाना अपि
वर्षावृष्टासमुभराः, नभरायुधा एव वरिष्ठाभकेषु, नागान्तका एव राजिलेषु, दन्तावणा एव कदलीवनेषु, दावानवा
एव जूर्ण शाल्मलीगुल्मेषु,

The blows landed by the Asuras' clubs felt like the play of flowers, and the shower of arrows like fragrant powder. Those that fell dead let out loud joyous laughs. They proceeded fearlessly like lions among young deer, or Garuda among snakes, elephants in a banana grove, or forest fires in a dry clump of Shalmali (silk-cotton) trees.

निःशङ्कुमवगाडमाना दानवेषु, प्रहरन्तः परश्वधैः, कुन्तन्तः कुन्तैः, निपातयन्तः कृपाक्षिकाभिः, अभिघ्नन्तः शतघ्नीभिः, भ्राष्ट्रयन्तो भिष्टिपादैः, अवकिरन्तः शरजालैः, अपविध्यन्तः शक्तिशूदैः, क्षिपन्तः क्षेपक्षिकाभिः, अवबध्नन्तः पाशैः, अभिमृद्घन्तः परिधैः, आकर्षन्तो लाङ्गलैः, आविध्यन्तो मुसलैः,

Fearlessly chopping with axes, throwing spears and stabbing with daggers. They dispersed the crowds with arrows, catapults, clubs and ploughs.

अपहरन्तो जयध्वजान्, अवभिन्दन्तो वारवाणान्, विच्छिन्दन्तो धनुर्गुणान्, विस्रंसयन्तः सारथीन्, प्रवर्तयन्तो रक्तवाहिनीः, परितोषयन्तः कटपूतनाः, लिम्पन्तः शरीराणि रक्तधाराभिः, आवेष्टयन्तः करेष्वाश्रमाविकाः,

They uprooted the Asuras' flags, pierced their armours, snapped their bow-strings and killed their charioteers. A river of blood flowed. Ghostly spirits enjoyed the spoils of war. Bodies were covered in blood and their intestines spilled out around their hands.

परिकामन्तो मुष्टमष्टलेषु, परिस्मलन्तः कबन्धेषु, अपश्यन्तः पुत्रानपि रणो हतान्, अतृप्यन्तो यूथंयूथमपि निपात्य प्रतिभटान्, अप्रतिभटा विबुधघटाः साहस्यमनैषुरक्षिसाहस्रमरपतेः ।

The warriors roamed among headless bodies and severed heads. They were unstoppable. Indra's thousand eyes were gladdened.

आदिश्य य ततः शतमन्युरन्तकमग्रतः सेनामुपे, पार्श्वयोरभ्य पवनपावकौ, पृष्ठतः स्वस्य पुण्यजनेश्वरं, अन्तिकेन धनदमाहवशूरान् सभाजयितुं,

Indra ordered Yama to lead the army and Vayu and Agni to flank him. Behind him, Nirti. Kubera was told to reward the heroes.

अध्वनि शिबिरे य विद्विषामपाम्यति, आयुधक्षतान् भिषजयितुमाश्विनेयौ, निशीथयोधिनीनां वैरिवृद्धिनीनां निशैव मा भूदिति सन्ततवासरभावाय सदस्रभानुमाध्यमितः प्रकाशितुं, प्रतीक्षमाणोऽपि जयश्रियं, परिशङ्कुमानश्चेतसि तापसशापविपाकमाकस्मिकं, डिमप्यणीकनभोविभागसीमाधिपत्यलक्षाणां लक्ष्मीमुद्दिश्य कलहायमानयोरमरासुरवाहिन्योरज्ञानविजृम्भितोपालम्भसम्भवमद्बुद्धासमिव परमेष्ठिनो घनस्तनितमनस्रं येन दारुणमशृणोत् ।

Varuna was to flood the enemy camp, the Ashvini twins were to treat the injured. Surya was told to shine continuously for an eternal daytime as Asura powers grow at night. Indra was confident of victory, but a fear rankled that the curse may suddenly take effect. He was surprised by a clap of thunder that took place in the cloudless sky. It sounded like Brahma

laughing, in disapproval, over the Devas and Asuras quarrelling foolishly over Svarga that has no boundaries anyway.

પ્રહિતોઽપિ સેનામુખે પવનઃ પદે પદે યદાવેદમાવેદયિતુમાવવૃતે તદેવ તસ્ય પ્રતિકૂલપવનલક્ષણં દુર્નિમિત્તં પરિણેમે
અસ્રંસત ચ કરાદસ્ય દમ્ભોજિઃ, તદધ્યાયુધવિસ્રંસનમશનિપતનં ચેતિ દ્વેધા બભૂવ દુશ્શકુનમ્ ॥

Whenever Vayu turned to convey some information, he was met with a gust of wind against him. Indra dropped a weapon; this and the thunder were two bad omens that worried him.

૧.૩૩

અત્રાન્તરે રણહતોભયસૈન્યયોધ
નિર્ભિન્નમણ્ડલતયા તપનઃ સમન્તાત્ ।
ઉદ્દામદાનવધનુર્ગલદ્દુત્પ્રબન્ધ
નારાયદારિતતયા ચ શનૈસ્તિરોઽભૂત્ ॥

The Sun disappeared. It was as if he was punctured by all the fallen warriors rising to heaven (entering Surya Mandalam as per Shastras). Or, the flying arrows from the relentless Asuras deflated him.

૧.૩૪

અતિપ્રબન્ધાદિષુજાલવૃષ્ટે રપક્રમાચ્ચ ધુમણેરકાણે ।
આસીત્તમિસ્ત્રા જયદા રિપૂણાં પચેલિમા ભાગ્યપરમ્પરેવ ॥

A shower of arrows covered the battlefield like a canopy and a darkness enveloped the battlefield with the sun's untimely disappearance. It handed victory to the Asuras, like their good fortunes coming to fruition.

તત્ક્ષણં ચ પુનરનુક્ષણોપચીયમાનમમરબલં, અપક્ષીયમાણમાત્મબલં ચ નિરીક્ષિતુમપ્યતિતિક્ષવઃ, તરક્ષવ ઇવ
બુભુક્ષિતાઃ, દન્દશૂકા ઇવ દણ્ડઘટ્ટિતાઃ, બલિબાણશમ્બરજમ્ભનમુચિવિરોચનમુખા મહાસુરાઃ સરભસમવમુચ્ય
વારવાણં, અવબધ્ય ગોધાડુગુલિત્રાણં,

The power of the impatient Asuras was growing. They were like hungry lions, or snakes struck with a stick. Bali, Bana and other Asuras wore armours and finger-guards.

અપિનહ્ય નિષડ્ગમક્ષયશરપૂરિતોત્સડ્ગં, અધિરુહ્ય શતાડ્ગમાયોજિતખરતુરડ્ગં, આબધ્ય નિટિલેષુ
ભ્રુકુટીવિભડ્ગં, આસેવ્ય વીરપાણં, આલમ્બ્ય સંશમકપ્રતં, અનુજ્ઞાપ્ય પરસ્પરં, આપૂરયન્તો દિઝમુખાનિ
ગુણધ્વનિભિઃ, અવભ્રશયન્તો ગગનતલાદુડ્યન્યટ્ટહાસૈ,

They filled up their endless quivers and climbed their chariots, pulled by mules. Their foreheads were curved with frowns. They drank drinks of heroism, took do-or-die vows, twanged their bow-strings and laughed loud enough to make stars slip from the skies.

વિસંજયન્તઃ ખડ્ગવિચ્છુરણેન વીક્ષિતુમાગતાનિ સિદ્ધચારણમણ્ડલાનિ, વિસ્માપયન્તઃ સમરસંરમ્ભેણૈવ કર્મન્દ્રિનમપિ કલહાનન્દિનં, ઉત્સારયન્તઃ પાદાતમૂરુવેગેન, પરિચૂર્ણયન્તો રથાન્ પરિઘાભિઘાતૈઃ, વિદ્રાવયન્તો હયાન્ કરતાણિકાભિઃ, વિઘૂર્ણયન્તો મતડ્ગજાનડ્ગુલીયન્ત્રણેન, સંવર્તમારુતાવર્તિતસાગરગર્તદુર્દર્શવક્ત્રવિવરોલ્લસલ્લેલિહા-
ધ્વસ્તયેતનમાસાધ સેનામુખે નિવિષ્ટમન્તકં, અપહૃત્ય તદીયમેવ કાલદણ્ડમમોઘં અભિહત્ય તેનૈવ તં, આદિમં જયમાપેદિરે ॥

They made unconscious the Siddhas and Charanas who came to see the battle, with the sweep of their swords, they amazed Narada the wandering mendicant. The Asuras, powered by the strength of their thighs, ran through the Deva army, powdering the chariots and sending their horses and elephants flying. Their mouths looked like the chasm in the ocean caused by primordial winds. Looking at their tongues, fear immobilized Yama and the Asuras beat him with his own stick. They had won the first round of war.

૧.૩૫

કાલદણ્ડતસ્યાસ્ય કણ્ઠે પ્રાણા જુઘૂર્ણિરે ।

અન્તકં યદ્ધતં નેતુમન્તકોડન્યો ન વિદ્યતે ॥

The pranas swirled around in Yama's throat - there was no other Antaka to take his life.

પાર્શ્વતસ્તસ્ય પરે કેચિદતિચિરોપરોધસંવર્ધિતપ્રતિઘાનલ- વ્યતિકરવિશેષભીષણજ્વાલાકલાપદુરાપમપિ પરિવૃત્ય જાતવેદસં, પ્રશમય્ય પરુષદુકુલભયકુરૈર્મુખમારુતૈરસ્ય દુઃસહં જયોતિઃ, અપકૃષ્ય વાહનં મેષમગ્રચરણગ્રાહં, આહૃત્ય શક્તિમપિ બલાદસ્ય હસ્તતલાત્ , 'અરે રે લબ્ધોડયમન્નહરઃ કતુભુજા હવ્યવાહો નામ નિર્જરાપશદઃ , તદધ નિર્વાપયતૈનમુદકુમ્ભૈઃ, નિક્ષિપતૈનમાપૂપિકાનાં વશે મહાનસેષુ, મૈવં મૈવમુદ્ધોધયતૈનમુચિતૈર્મુખમારુતૈઃ, હસ્તે કુરુત ચૈનમદૈવ દગ્ધુમમરાવતીં, પરિત્યજત રે રે બાલિ શા બાડવોડયં શિખાં પ્રદર્શયતિ' ઇતિ પરિહસન્તઃ પરિક્ષિપન્તસ્તર્જયન્તસ્તાડયન્તશ્ચ પલાયયામાસુરસુરભટાઃ ।

Agni's fire was burning terribly, in anger he had suppressed for long. Still, the Asuras surrounded him. They blew at him "Hm!" trying to extinguish him. They took away his vehicle and "shakti" weapon, saying "Hey, this is that lowly God who brings the Devas food (during sacrifices). Send him off to the cooks." Others replied "No, we need him to set fire to Amaravati. We should keep him burning." They mocked him saying "Watch out,

he is showing his shikha (flame/tuft).” Thus they made him flee.

ततः समित्याडितमसुरभटैस्तद्व्याडितमालक्ष्य सप्युराशुशुक्लाः, क्षणेन सज्जुभूय भूयसा वेगेन
सव्यापसव्यानि सञ्चरन्मण्डलानि, यण्डलाघवोत्क्षिप्ततरुकाण्डषण्डमाडिण्डमानोपलभण्डताण्डवोद्गण्डं,
अतिसम्भ्रमभ्रमितपांसुमांसलतृणपूलसङ्घसङ्गतकङ्कगृध्रवायसादिविडङ्गमं, अतिविशङ्कुशङ्कुरशिरो
घटितविकटजटाजूटसङ्कुटभ्रमदभ्रसरिज्जलनिर्जरज्जगज्जघोषभीषणजङ्गारसुभरितनभोविभागं, आलम्ब्य
युगविगमोचितं रुपं, आपतन्नसुरभवे, विधूर्णयन् जूष्णपर्णमिव द्रिक्कु विद्रिक्कु याश्रीयं,

Seeing the state of his friend Agni, Vayu came there at great speed. He swirled around, left
and right. He sent tree trunks and rocks flying up, in a terrifying dance. Scavenging birds
and grass were sent spinning. The loud sound was like the Ganga's waterfall among Siva's
uneven locks. Horses swirled in the air like dry leaves, in all directions.

अवयूर्णयन् रथषण्डमारण्यमिव तरुकाण्डं अवकिरन्नुपलभण्डानिव मद्योन्मण्डानपि वेतण्डान् ,
अन्धीकुर्वन् पदातिजातं, अवरुन्धन् सेनापतीन् , परावर्तयन्नस्त्रशस्त्राणि, प्रभञ्जयन्नञ्जसैव जयध्वजान् ,
परिस्मलन्यन्मण्डासुरानपि, संवर्त एव मारुतः समरसीमनि सर्वतोऽप्यङ्कमेण पराङ्कमे ।

Big groups of chariots were reduced to powder. Elephants were thrown about like small
stones. The dust blinded the soldiers. Vayu had stopped the commanders from advancing
and was turning them back. His force was breaking their flags and knocking them down.
He showed his limitless greatness.

यावद्विद्यमस्यन्त गन्धयाः तावदावर्तितलोचनो विरोचनः, प्रकटितसमराऽम्बरः शम्बरः। सावष्टम्भो
जम्भः, समरमद्योल्बणो बाणः, सङ्ग्रामैकरुचिर्नमुचिः, अतिवली य बलिः, आलक्ष्य वङ्त्राणि परस्परं,
एषद्वि स्मयमानाः, विस्मयमानाः पराङ्कमे विबुधानामिदमूचिरे । उन्त कथममरा अपि पराङ्कमन्ते, तेषु य
द्यूथोचितसञ्चारमन्थरः आ मातरिश्वा ॥

The Asuras looked at one another - Virochana rolled his eyes, Shambhara who roared in war-
noises, and Jambha and Bana who were exceptionally proud of their abilities, Namuchi
interested only in war and Bali the powerful: all marvelled, “How do these weaklings of
Devas show such strength, especially the mere messenger, the slow-moving Vayu?”

१.३६

संरुन्धते निभृतमन्तरपि द्विजा य
मन्त्रं यमाडुरपि कीटसरीसृपाणाम् ।
यो जायते शिथिलशूर्पपरिभ्रमैर
प्योजायते कथमसावपि गन्धयाः ॥

“Even Dvijas can contain him within their bodies (as Pranayama). He is the food for insects and snakes. He is born from winnowing fans. How come he acts like a powerful warrior?”
અથવા નૈતાવદસ્મિન્નભિનિવેષ્યમસ્માભિઃ । અનુકૂલ એવ ખલ્વયમસ્માકમાશુગાનલજવાલાસન્ધુક્ષણે સર્વથાપિ
॥

“We should not be bent on subduing him. He can be very useful to us, in fanning the fires on our arrows.”

૧.૩૭

યશ્ચેષ્ટેઽવકાશેષુ યે ચાપ્યેનં સમાશ્રિતાઃ ।
નિરુન્ધીમહિ તાન્ સર્વાન્નીરન્ધ્રે શરપગ્જરે ॥

“Those who come to the aid of Vayu, the one who enters any gap, will be imprisoned in an air-tight prison of arrows”

૧.૩૮

ઇતિ કતિપયે દૈત્યા વાત્યાનિબર્હણકૌતુકા
ધ્નુરનુગુણં યાવજજ્યાવલ્લિભિઃ સહ યુગ્જતે ।
પ્રસભમભિતસ્તાવત્સાવણદૈત્યભટોજિઝતા
દિશિ દિશિ જગત્રાણપ્રાણસ્થિદો ન્યપતગ્છરાઃ ॥

Saying this, the Asuras strung their bows and released arrows along with insults. They shot arrows from all directions, trying to end Vayu's life.

૧.૩૯

વાય્વર્કશકવરુણાનલદૈવતાન્યધ્યસ્ત્રાણિ નિર્જરવરૈરભિમન્નિતાનિ ।
ઇશામ્ભભૂવુરસુરેષુ ન શાસનાનિ રાજ્યચ્યુતસ્ય નૃપતેરિવ નાગરેષુ ॥

The Deva soldiers chanted the mantras of their divine weapons and sent them. These weapons were presided by Vayu, Agni and others. Since the Gods themselves were subdued, the mantras were futile like the orders of a king who has lost his throne.

૧.૪૦

દનુજભુજવિકૃષ્ટકોદણ્ડણ્ડોપસમ્માતુક
જવલદનલદુરાપનારાયધારાસમીરાહતાઃ ।
યુગવિગમસમુચ્ચલચ્ચણ્ડયણ્ડીશભૂષોરગ
પ્રતિભયમુખવાતજાતાં દશામુજગુર્નિર્જરાઃ ॥

Feeling the whizzing of the Asuras' unstoppable feathered flaming arrows, from their well-pulled bows, the Devas felt they would prefer the fiery breath of Siva's poisonous snakes, while Siva dances to bring on Pralaya.

પ્રચણ્ડે ચ વલતિ પવમાને, તૂલવદુત્સાર્યમાણેષુ દૂરત એવ વારિધરેષુ, સાગરાનપિ શોષયતસ્તસ્ય સનીડમાગન્તુમનીહમાનેષુ ચ યાદોગણેષુ, સ્વાત્મૈકશેષતયા ભગ્નચેતાઃ પ્રચેતાઃ, પ્રાકૃતલોક સાધારણસ્તટસ્થ એવ બહિરવતસ્થે ।

While this terrible wind was blowing, clouds were being scattered like cotton, and the oceans began to dry up. The sea-monsters deserted Varuna, even his crocodile vehicle. He was stranded on a shore like an indifferent person.

અપિ ચ રિપુચમૂસમૂહસમુત્સૃજ્યમાનશરવર્ષધર્ષિતેષુ વર્મસુ, ભિદ્યમાનેષુ ચર્મસુ, કર્મદેવાઃ 'કસ્માદયમસ્માકમાકસ્મિકો બુદ્ધિવિપર્યયઃ, કસ્મૈ વયમસુરૈર્યુધ્યામહે, કસ્ય હેતોર્વધ્યામહે, બુધ્યામહે ન હેતુમસ્મિન્નાયાસે, કે નો દેવાઃ કે ચ નો દાનવાઃ, સમ્ભૃત્ય તપાંસિ દુશ્વરાણિ સમ્પ્રાપ્તા વયમમરપદં, કેન શક્યા નિગ્રહીતું, કેન શક્યા અનુગ્રહીતું, અધિષ્ઠાસ્યતિ યઃ સ્વર્ગ, અતિથયસ્તસ્ય વયં ભવામ' ઇતિ કૃતનિશ્ચયાઃ સમ્મન્ય પરસ્પરં સદ્ધશોડપચક્રમુઃ સમન્તતોડપિ સમરમુખાત્ ।

The Karmadevas (those who attained Deva status by Punya) had their armours and shields pierced by enemy arrows. They began to wonder “For whose sake are we fighting the Asuras and dying? Who are Devas or Danavas to us? We have come here after performing great Tapas. Who can help or hurt us? We are only the guests of whoever rules over Svarga.” Consulting each other, they walked away from the battlefield as a group.

અથ યે કેચિદાહવમખે હુતશરીરા દનુજવીરા દેવ ભાવમાપદ્ય દિવમારૂઢા ગૂઢાભિસન્ધયસ્તે કિલ સહૃદયા ઇવ કચ્ચિત્કાલમહૃદયા એવ પરિક્રમ્ય, પરિજ્ઞાતમર્માણઃ સર્વતો નિર્વાપયામાસુરતર્કિતા એવ ગીર્વાણબલમ્ ।

The Asuras who gave up their bodies in the flames of battle were reborn as Devas. But they didn't forget their past life. They learnt the Devas' inside information and heartlessly betrayed them into retreating.

અપસરતઃ કર્મદેવાન્ , અભિદ્વતો દૈત્યદેવાન્ , આપતતઃ શરાનાશીવિધાનિવ દૃષ્ટિવિધાન્ , ઉત્સર્પતો

વિશ્ફુલ્ભલમસુરભટાનુલ્લઙ્ઘિતવેલાનિવ કલ્લોલાન્મહોદધેઃ, અપ્રભવતઃ સેનાપતીન્ , અપ્રતિપત્તિમૂઢમપિ પશ્યન્તઃ સ્વામિન્, અપશ્યન્તસ્ત્રાતારં, અવશા દેવમુનિશાપતેજસા પ્રવિશ્ય હૃદયાનિ પ્રક્ષોભ્યમાણાઃ, સ્તબ્ધા ઇવ,
The Karmadevas were fleeing and the Daitya-Devas were betraying the Devas. On top of this, snake-like arrows were nearing the Devas, and the Asura army marched on unfettered. The generals were powerless and the leader was confused. The Devas saw all this and no one coming to save them. The power of the curse left them shaken and petrified.

મુગ્ધા ઇવ, દગ્ધા ઇવ વિષાનલૈઃ, દિગ્ધા ઇવ મોહનચૂર્ણૈઃ, લુબ્ધાઃ પરં જીવિતેષુ, લબ્ધામપિ જયશ્રિયં ચિરાદીષદ્ધિવેકસુનિયન્ત્રણેન ક્ષણિકદુર્મન્ત્રણેન વિનાશયન્તઃ, પશ્યન્તોઽપ્યચક્ષુષઃ, શ્ફુલ્પવન્તોઽપિ બધિરાઃ, જાનન્તોઽપિ જડાઃ, પરિગૃહીતા ઇવ દુર્યશસા, પરિષ્વક્તા ઇવ ભાગ્યવિપર્યયેન, વિસ્મૃત્ય કુલશીલાનિ, વિસૃજ્ય નિઃશેષમપત્રપાં, અવરોપ્ય નિષ્કૃગં, આવેશયન્તઃ પૃષ્ઠતો બુદ્ધિં, અવમુચ્ય જયાયુધાનિ, આદદાના ભિક્ષાકપાલાનિ પાણિભિઃ, આસર્ગાદા ચ મહાપ્રળયાદધ્વરહવિભિરેવ દ્વિજન્મનામવિશ્રાન્તપરિપુષ્ટતયેવ, પ્રાપ્તે સમરે સાયુધાશ્ચ, સવાહનાશ્ચ સૈકતા ઇવ સેતવઃ, સર્વતોઽપિ વિજયઘટિરે વિબુધભટાઃ ॥

The Devas were fainting, as if burnt by poisonous fumes, as if smeared with spell-casting powder, desperate to survive. A moment of poor judgement had snatched victory from them. They did not register anything they saw or heard. Forgetting all shame and family honour, they could only think of putting down their weapons and retreating, to be fed by some good Brahmins. They had arrived at the battlefield with weapons and vehicles, but now collapsed like a sand structure.

૧.૪૧

ધાવદૈવતયોધયૂથપદવીસંરોધકૌતૂહલ-
ક્રામડુામરઘોરવૈરિપરિષત્રાસીરસીમોદ્ભવૈઃ ।
ભેરીભાકુરણૈરમર્ત્યનગરીસંવર્તમૌહૂર્તિકૈઃ
સમ્ભ્રાન્તાઃ પ્રતિપેદિરે યુધિ નિવૃત્તાશા દિગીશા દિશઃ ॥

The Dik-palakas returned to their respective directions, their hopes dashed. The loud drums of the joyful Asuras' front-line seemed like the death-knell for Amaravati, and struck fear into their hearts.

૧.૪૨

વલ્મીકેષ્વહયો વસન્તિ મુનયો ઘોરાઃ સમીરાશનાઃ

કાન્તારેષુ ચ કન્દરેષુ લવણે સિન્ધૌ કવ વાતસ્થિતિઃ ।

આકાન્તે ભુવને પરૈસ્તૃણમપિ સ્પ્રઙ્ઞે ન શક્યં મયા

કિં કર્તવ્યમિતિ વ્યલીયત જવાદૈત્યાશુગેષ્વાશુગઃ ॥

“In anthills, there are snakes. In forests and caves, there are sages. Not the oceans, not even a blade of grass I can call mine.” Hopeless, Vayu hid amongst the flying arrows.

અનન્તરમિત્યમતર્કિતમનિમિત્તમપધ્વસમાનમસુરબલમભિતોડપિ વિપ્રકીર્ણમિવ ભુવિ નિપત્ય ગગનતલં પરિવહદિવ ભિન્નમર્યાદમર્ણવસ્રોતઃ, શતશઃ પરીક્ષિતમપિ સૌહાર્દે સહસ્રશ ગૃહીતજયમપિ સમરસમ્મર્દે, કદાપ્યશિક્ષિતાયુધગ્રહમિવ અનાકર્ણિતસઃગ્રામસહુથમિવ, વાયસયૂથમિવ, વાનરાનીકમિવ, કેરળસૈન્યમિવ, ગ્રામપાલકજાલમિવ, કરતાલિકામાત્રકાતરમમર્ત્ય બલમધ્યાલોક્યન્ , દશભિઃ શતૈરક્ષણં વાસવઃ સ્વયમેવમાલોચયામાસ ।

The powerful Asura army fell on the Devas like the sky falling onto Earth and shattering it, or the sea breaching its boundaries and flooding a city. The Devas had known victory in thousands of battles, but now ran as if they had never learnt to wield their weapons, or heard the stories of war. They scattered like monkeys, or like Kerala armies (who are liable to turn on their own leader), or a pack of dogs shooed away by claps. Seeing this, with his thousand eyes, Indra began to reflect.

અહો દુર્વાસસો બ્રાહ્મણ્યં, અહો નિગમાગમપ્રામાણ્યં, અહો પાશુપતેષુ માહાત્મ્યં, અહો દુર્નિમિત્તેષુ યાથાર્થ્યં, અહો કર્મપરિણતેઃ પ્રાબલ્યં, અહો દેહિષુ શ્રિયશ્ચાગ્યલ્યં, અહા પુરુષાકારસ્ય વૈફલ્યં, અહો પરમેષ્ઠિનઃ કૌશલ્યં, આહવો નામ કિયાનયં, અસુરા નામ કિયન્ત ઇમે, કીદૃશાઃ પલાયન્તે, કીદૃશાઃ પરાક્રમન્તે, કિં બન્ધુભિઃ, કિં સચિવૈઃ, કિં બલેન, કિં ધનેન કિમનેન દમ્ભોળિના, કિમન્તતોડપિ મયા, કથં દૃશ્યા દારાઃ કથં દૃશ્યાઃ પૌરાઃ, કિમતો નિહતેન જીવિતેન, કિં કરિષ્યતિ વિપરીતો વિધિરિતોડપિ, ન ચિકીર્ષામિ સૌવર્ગમાધિપત્યં, જિહીર્ષામિ દાનવાનામૌદ્ધત્યં, યાવદીદૃશોડહં ન કસ્યચિદ્દૃષ્ટિગોચરે પતેયં તાવદસ્મિન્નેવ સમરે તન્નુ ત્યજામીતિ સન્નત્ય પુરશ્ચરન્ શયીપતિરશ્ૃણોદન્તરિક્ષણાં વાણીમ્ ॥

“What a great Brahma-tejas Durvasa has! O the truth of the Vedas and Agamas! O the great power of Siva-bhaktas! How true the bad omens were! How powerful the rule of Karma is! How unsteady the presence of Lakshmi among living creatures and how fruitless life is! How deft is Brahma! What is this battle? How few Asuras and how my Devas have scattered! What is the use of my advisors, my strength, my wealth, my Vajrayudha? What use am I? How can I look my wife in the eye? How can I face my citizens? What is the use of this lifeless life? How much worse could it get? I do not want to lead the Devas any more, or fight the Asuras. Now, unseen as I am, I want to give up my life.” Thinking thus,

Indra went towards the enemy forces. Then he heard a heavenly voice.

૧.૪૩

અહો તે શક ધીમાન્ધમગ્રે ભાવ્યં કિલાન્યથા ।

અન્તર્ધેહિ રણાદસ્માદન્તર્ધેહિ ચ મદ્ગિરમ્ ॥

“Hey Shakra (Indra), how stupid you are. What else could have resulted (from the curse)?

Take my words to heart. Go somewhere and hide,” said Brahma.

૧.૪૪

ઇત્યાકાશગિરા શકો મત્યા ચ કૂર્યા સ્વયા ।

યાવદ્ગોલાયતે તાવદાગત્યાબોધયદુરુઃ ॥

Indra was still wavering between Brahma’s words and his own death-wish. Right then, his guru Brihaspati awakened him.

હન્ત કથમેતદમરપતે ધીમતોઽપિ તે દુર્યવસિતમ્ । અવિદિતં ન તે વેદિતવ્યં, અવશેષિતં વા ગુરુણામુપાસનં,
કિં ન જાનાસિ ભવિતવ્યતાં, કિં વાભિમન્યસે જયશ્રિયો નૈયત્યમ્ । નનુ શ્રૂયત એવ પુરાણેષુ ભવતા, યત્કિલ
માલિસુમાલિસઙ્ગરે મહતિ પરિવર્તમાને પરાચીને પતગપતૌ ભગવતાપિ પરાવવૃતે । અન્ધકેન કિલેદમધિષ્ઠિતં
ત્રૈલોક્યમ્ । વિધ્વાણ્ડાન્યેવ કિચન્તિ વિજિતાનિ તારકેણ ।

“Alas, Indra, what an evil endeavour! You were an able student. You learnt everything worth knowing and completed all I asked of you. Don’t you know what is to come? Did you imagine that Victory would be permanently yours? The Puranas teach that when Mali and Sumali were fighting, Garuda came but turned away in fear, carrying Vishnu with him, (but Vishnu returned to slay them). When the three worlds were occupied by Andhakasura, Siva defeated him. Taraka and his brothers occupied all of Brahma’s creations (but were killed by Kartikeya).”

તદલમનુસ્મર શાપાન્તવચનમત્યાશ્રમસ્ય મુનેઃ । ભવેયુરપિ કદાચિદન્યથા ભાષિતાનિ મહેશ્વરસ્ય, ન તુ જાતુ
માહેશ્વરાણામ્ । યત્પુરોદિતં ગોવિન્દ એવ કુશલાનિ કરિષ્યતીતિ મહર્ષિણા, તદનૂદિતમગ્રે ભવિતવ્યમન્યથેત્યધુના
પરમેષ્ઠિના । તદેહિ કઞ્ચિત્કાલમન્તર્હિતા એવ ક્વચિદાવસામ ઇત્યનુશિષ્ય શિષ્યમન્તર્ધાધ્ય સ્વયોગમાયયા
તિરોદધે સ્વયમપિ દેશિકો દેવતાનામ્ ॥

“Recall Durvasa’s words at the end of his curse. Sometimes even Gods’ words do not unfold as expected. But this is not the case with Sivabhaktas. Durvasa said after his curse that

Govinda will ensure your welfare and this is Brahma's promise too. Come with me and let us reside somewhere hidden.” Thus advising his disciple, the Guru of the Devas made Indra invisible and himself vanished, using his powers.

१.४५

विद्राष्टो वरुणो गते डुतवडे वैवस्वते मूच्छिते सद्यो लोचनगोचरादपगते सङ्क्रन्दनस्यन्दने ।
संवर्तव्यतिषक्तसप्तजलधिःप्रभूतध्वनिस्फारः कोऽपि बभूव दानवबले उर्षादृडासध्वनिः ॥

With Varuna and Agni having fled, Yama lying motionless, everyone saw Indra suddenly disappear too. The Asuras' loud, indescribable laughter engulfed the world like the oceans during Pralaya.

१.४६

यडितपलायितस्त्रलितमूच्छितनिष्पतित
क्षतविबुधानुधावननिषेधिमडारधिकम् ।
विजडि जडीडि पाडि निगृडाण गृडाण डरे-
त्युपचितनादमेदुरमवर्तत दैत्यबलम् ॥

The Devas were terrified, collapsing and fainting, some were injured. The senior Asuras prevented the junior ones from chasing them. Loud shouts of “Kill him! Pardon him! Protect! Punish! Kidnap him!” rang out everywhere in the Asura army.

१.४७

अपि य
आवृत्त्यावर्तयन्तो द्रिशि द्रिशि तुरगा-वारणान्वास्थन्तो
भुषणन्तो भूषणानि प्रसभमभिनिपत्यायुधान्याडरन्तः ।
घ्नन्तः सन्तर्जयन्तः पथि पथि विबुधान्भुक्तकेशान्निगीशा-
नत्थेत्यामन्त्रयन्तः प्रजडसुरसुराः सर्वतो निर्विशङ्कम् ॥

The Asuras rounded up the horses that were running about, and elephants too. They began to take the jewels and weapons of the fallen Devas. In every street, with nothing to fear, they taunted and laughed at the dishevelled Dikpalakas.

૧.૪૮

કિંચ

શસ્ત્રાશસ્ત્રિક્ષતપતિસુતાલોકશોકાવલુમ

પ્રાણસ્ત્રૈણપ્રજમશરણધ્વસ્તલુમાપણાન્તમ્ ।

ધાવદેવપ્રવરસમરોદન્તયાથાર્થબોધ

ભ્રામ્યત્પૌરં નગરમભવજજર્જરં નિર્જરાણામ્ ॥

Seeing the men who had fallen in this battle of weapons, the women were overcome by sorrow. The shops were looted and destroyed. Realizing the outcome of the war from running, the citizens wandered about in confusion. The city looked perforated and collapsed.

તતો મુહૂર્તાદિવ મૂર્તા ઇવ કોપાનલવિસ્ફુલિંગા મુનેર્બલિમુખા મખદ્વિષઃ પરાક્રમેણ મહતા પરિક્રામન્તસ્તિરોહિતે મરુત્વતિ દ્રાગેવ રણમૂર્ધનિ પલાયિત ઇતિ પ્રભીત ઇતિ પ્રવિષ્ટોડમરાવતીમિતિ ચ તાદાત્વિકૈઃ પ્રવાદભેદૈસ્તત્ત્વમનવબુધ્યમાના અપિ, ભવતુ નામ સર્વથૈવ વયં પ્રવિશેમ તાવદમરાવતીં, પરિશોધયેમ તતઃ પ્રવૃત્તિ શયીપતેઃ, અપહરેમ સુરકામિનીઃ, અવસ્કન્દેમ કોશમન્દિરં, અધિતિષ્ઠેમ સુધર્મા, આકામેમ ત્રૈલોક્યમિતિ કૃતનિશ્ચયાઃ,

The Asuras, who are against the Vedas, seemed like the sparks of Durvasa's anger had taken human form. When Indra disappeared from the scene of battle, theories flew about: “He has run away” “He is dead” “He has retreated into his palace”. The Asuras, not knowing the actual facts, decided to anyway enter Amaravati, kidnap the women, loot all the wealth, occupy Indra's court hall Sudharma and assume rulership of the three worlds.

કલ્પદ્રુમા બલેઃ, કામધેનુર્બાણસ્ય, હાસ્તિકં નમુચેઃ, અશ્વીયં શમ્બરસ્ય, ચિન્તામણિર્જમ્બસ્ય, વિલાસિન્યો વિરોચનસ્ય, વારુણં પદમસ્ય, વાયવીયં તસ્ય, વૈશ્રવણીયમમુષ્ય, વૈશ્વાનરીયમેતસ્ય, પ્રવિષ્ટં પ્રવેષ્ટુઃ, અપહૃત્ય લબ્ધમપહૃતું, પ્રહૃત્ય લબ્ધં પ્રહૃતું, આલોકિતુરાલોકિતં, ઉપાયવક્તુરર્થ, ઉત્તરસાધકસ્ય તદર્થ, સમસમયપ્રવૃત્તયોસ્તુ સાધારણં વસ્તુ, પરતસ્તુ યથારુચિ પરસ્પરચ્છન્દેનિતિ સમયબન્ધેન પર્યવસ્થાય પતાકિનીં, આરુહ્ય મતઃ્ગજાનત્યુન્નતાન્ , આલોકયન્તો નગરોપશલ્યાનિ, પ્રશંસન્તઃ પ્રાકારદુર્ગસામગ્રીં, પરિહસન્તો બુદ્ધિલાઘવં પ્રતિદ્વન્દિનાં,

They began to assign the spoils among themselves: “Horses to Shambara, Kamadhenu to Bana, elephants to Namuchi, Chintamani to Jambha, Apsaras to Virochana” etc. They also appointed the new Agni, Vayu and others, and set out the rules of capture: “Each one can keep whatever he captures. If one plans and one executes, they have to divide it equally.

If two Asuras seize something at once, it must be divided as per their preferences.” They realised they had to keep the town orderly now. They praised the moats and walls, and laughed at their enemies for losing despite them.

निर्दया विपक्षजातीयेषु, निर्विशङ्का दुर्गगुल्मेषु, आडयन्तो वधूदृशं, घातयन्तः पुरुषदृशं, आकण्ठयन्तः कण्ठमृताभ्याकण्ठितानि नाकसदां, उडयन्तो दृशन्द्दृशमशरणान्वध्यमानान् , कुपयन्तो दयालुषु, कुतूहलिनो दारुणेषु, विसर्जयन्तो नैऋतीयान् जात्यभिमानेन, विद्रावयन्तः कर्मदेवानट्टासैः, उन्माथयन्तो गोपुटद्वारं, उत्लङ्घयन्तः प्राकारं, अपश्यन्तः शरणागतान् , अशृण्वन्तो यावदाक्षराणि सुरर्षीणां, आज्ञापयन्तो जिह्वास्थेदममरवैतालिकानां, यरणावकर्तनं याराणां, यपेटाघातममरमौर्तुकानां, अङ्गुलिस्थेदमक्षरवेभिनां, आस्थविदारणममात्यानां, भञ्जयन्तः प्रतिमा देवतानां, अपमार्जयन्तः सुरपराक्रममालेभ्यसमर्पितं,

They marched through the city with no mercy or fear of guards. They captured any women and killed any men they saw. They relished Devas’ anguished cries. They rebuked any Asuras who showed mercy and celebrated those who acted mercilessly. They chased even the Karma-devas. They went into the palace, ignoring any pleas for mercy by Rishis. “All those who used to sing Indra’s praises must have their tongue cut off. Any spies must have their legs cut off. Astrologers must be slapped. Scribes must have their fingers cut off. Ministers must have their faces slashed.” So they ordered. Idols were broken and paintings erased.

अशरणालङ्घ्यमानरक्तधारावसिक्तं, अग्रयरणग्राहमाकृष्यमाणमुनिजनशरीरसम्पृष्टं, अनुपददध्यमानदेवतागारधूमधूपितं, अपकृष्यमाणकुलपालिकाजनालङ्घ्यमानमुपवाधनादमेदुरं, अपहृतसर्वस्वदीनजनाकोशजयाशीर्वयोमुभरं, आकस्मिकपतदशननिर्घोषनिर्वर्तितलोडयन्त्रनिनादमङ्गलं, अभितःपतदुल्कासडस्रदीपमालापरिष्कृतमनुप्रविश्य नगरं, अबिबन्ध पुरोधसं भागवं, अपकान्तल्यक्षमेरुगुडासधर्मा सुधर्माभिध्यासाञ्छिरे ।

The helpless were killed, sages were being dragged by their feet. Smoke from burning houses filled the air of the city. The sound of instruments that would normally sound in the palace was replaced by women crying and beating their faces. The sound of cheers and encouragement towards the king was replaced with the laments of Devas who had lost everything they had. Thunder replaced the sound of weapons (that would show the king that warriors are ready). The rows of lamps that would decorate the city were replaced by flaming torches. Such a city was entered by the victorious Asuras; they saluted Shukracharya and occupied Indra’s Sabha, Sudharma, like lesser animals in a cave while the lion is away. आसीनाः क्षणममरसभान्तरे, परिष्वज्यमानाः परस्परं, प्रशस्थमाना वन्दिमागधैः, अभिनन्द्यमानाः कुलवृद्धैः, अनुगृह्यमाण भागविण, निष्कम्ब ततो बहिः रथिरपरिगृहीतविजयेन्दिरापरिभ्रमसम्भृतकुयकुम्भकुङ्कुमक्षौटैरिव सेनारजोभिरभिरञ्जिताः, निरङ्कुशयङ्कम्यमाणविशृङ्खलदैत्यसङ्घभाडाबलोभुक्तलाडारवमालक्ष्य

સર્વતો નગરં, ઉલ્લોલજલધિકલ્લોલહલ્લોહલશમનશીલયા વેલયેવ તનીયસ્થા વિરમતેતિ કયાચિદેવાજ્ઞયા ચિરલબ્ધસુસ્થમિવ પર્યવસ્થાપ્ય નગરં, ક્ષણાદાઘોષયામાસુરાસ્કન્દનોપરમજયકાહળીમ્ ।

They say in the royal court for a while, embracing each other (in joy). Bards sang their praises and their elders rejoiced. Shukracharya blessed them. The red dust of war appeared to be the kumkuma of Goddess Lakshmi, newly acquired, rubbing off on them. They were surrounded by the cries of “Ha Ha” (Alas). They finally restored order in the city just by ordering everyone, “Stop!” - the word limited the chaos like a line marking the tide of the ocean.

આદિષ્ટાશ્ચ દિકપાલપદેષ્વસુરવરાઃ સ્વયમનતિકામન્તો ધર્મમૌશનસં, અનુલ્લઙ્ઘમાના બલેઃ શાસનં, અનુવર્તમાના હિરણ્યાક્ષદર્શિતાં સરણિં, અવલુપ્તન્તો વૈદિકં પન્થાનં, અપ્રમત્તાઃ સ્વં સ્વમધિકારમનુપાલયાઞ્ચકિરે ॥

The new Dikpalakas took up their roles, respecting the instructions of Shukra. They followed the word of Bali, who was himself continuing the path of Hiranyaksha: to oppose the Vedas and set their own rules.

૧.૪૯

દેવદ્વિષશ્ચિરતરં નિરયેષુ મગ્ના
નુત્તાર્ય દૈવતપદેષુ નિવેશયન્તઃ ।
રક્ષોઘ્નમન્ત્રકુશલાઞ્છતશો મહર્ષીન્
પ્રત્યક્ષિપન્નરકવેશમસુ દૈત્યદૂતાઃ ॥

The enemies of the Devas pulled out those who were in Hell, and elevated them to the status of Devas. Then the Asuras' messengers took hundreds of Maharishis, who were well-versed in anti-Asura mantras, and sent them all to Hell.

૧.૫૦

બ્રહ્મર્ષયોઽપિ દનુજેન્દ્રસભાં પ્રવિષ્ટા
મન્ત્રાક્ષરાણિ મઘવાદિપદાક્રિતાનિ ।
ઉઢેન દાનવપદાન્યુપવેશયન્તો
હર્ષાય પેદુરસુરેન્દ્રપુરોહિતાનામ્ ॥

To please the Asura priests, the Brahmarishis recited Mantras, replacing Gods' names with appropriate Asuras' names.

१.५१

विद्वांसः प्रथमेऽभवन्विवसनाः सौत्रान्तिकाः साधवो
भुष्या माध्यमिकास्त्रिलोकगुरवश्चावाङ्मतन्त्रे स्थिताः ।
पाषाण्डा निगमागमव्यसनिनः कालः कलिः शाश्वतो
दैत्ये शासति देवराज्यमजनि त्रैलोक्यमित्थं तदा ॥

When the Asuras were ruling the Deva kingdom, the three worlds were thus: Unclothed monks, who still identified with the body, were foremost among saints. Agnostics became the foremost Sadhus. Materialist Charvakas were considered the greatest teachers. Hypocrites were considered scholars of Vedas and Agamas. Every Yuga felt like Kaliyuga.

अपकान्तश्च तदा शशीपतिः, अभिगम्य सः सर्वैः सुपर्वभिरभिलभुवनसुन्दरं मन्दरं शैलमनुज्ञाया बृहस्पतेः
अन्तर्हित एव कतिचिदतिवाडयामास वर्षगणान् ॥

Meanwhile, Indra hid for many difficult years in the beautiful Mandara mountain along with other Devas, under the direction of Brihaspati.

एति श्रीमद्भरद्वाजकुलजलधिडौस्तुभश्रीकण्ठमतप्रतिष्ठापनाचार्ययतुरधिक- शतप्रबन्धनिर्वाडकश्रीमन्महाप्रतयाजिश्रीमदृष्य
श्रीमद्याच्यान्दीक्षितपौत्रेण नारायणदीक्षितात्मजेन श्रीभूमिदेवीगर्भसम्भवेन श्रीनीलकण्ठदीक्षितेन विरचिते
श्रीनीलकण्ठविजये यम्पू काव्ये प्रथम आश्वासः ॥

(Thus ends the First Ashvasa in the Sri Neelakantha Vijaya Champukavya, written by Sri Neelakantha Dikshita, son of Bhumi Devi and Narayana Dikshita, grandson on Achaan Dikshita, the brother of the great Appaya Dikshita of Bharadvaja Gotra)

॥ एति प्रथमाश्वासः ॥

Encoded by Ashutosh Shankar

Proofread by Ashutosh Shankar, Rajani Arjun Shankar

Translated by Ashutosh Shankar (Copyright)

——
Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

